

حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

گروه پژوهشی نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی

مجموعه گزارش شماره ۹۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه گزارش

عنوان	
حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ کشور	
کد شناسه	۱۰۱۴۳-۹-۹۸
گروه پژوهشی	نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی
پدیدآورنده	جمال کاکائی و محمد کارکن
ناظر علمی	محمدجواد محسنی‌نیا
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
تاریخ انتشار	پاییز ۱۳۹۸
صفحه آرایه	محمدسعید حسن پورزرکامی
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی سازمان برنامه و بودجه کشور و مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نیست.	
حقوق معنوی اثر به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر مأخذ بلامانع است.	
آدرس: تهران - خیابان نجات‌الهی - خیابان سپند - پلاک ۱۶	
https://www.dfrc.ir/ Email: info@dfrc.ir	

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱
آشنایی با حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی.....	۳
الف) حساب ذخیره ارزی.....	۳
ب) صندوق توسعه ملی.....	۷
منابع و مصارف حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در قوانین بودجه‌های سنواتی (۱۳۹۰-۱۳۹۸).....	۱۲
الف) حساب ذخیره ارزی.....	۱۲
ب) صندوق توسعه ملی.....	۱۴
منابع و مصارف حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در سال ۱۳۹۶ براساس گزارش تفریح بودجه دیوان محاسبات کشور.....	۲۳
الف) حساب ذخیره ارزی.....	۲۳
ب) صندوق توسعه ملی.....	۲۴
منابع و مصارف حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه ۱۳۹۹.....	۲۸
الف) حساب ذخیره ارزی.....	۲۸
ب) صندوق توسعه ملی.....	۲۸
سایر منابع حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در بودجه.....	۳۲
الف) حساب ذخیره ارزی.....	۳۲
ب) صندوق توسعه ملی.....	۳۲
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۳۶
منابع.....	۳۸
پیوست.....	۳۹
ماده (۱۶) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور (اساسنامه صندوق توسعه ملی).....	۳۹
ماده (۱۸) قانون رفع موانع تولید رقابت پذیر و ارتقای نظام مالی.....	۴۸
جزء (د) بند ۴ قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور مصوب ۱۳۸۸/۱۲/۲۴.....	۴۹
بسته‌های رونق تولید و اشتغال سال ۱۳۹۵ (مصوب ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی ۱۳۹۵).....	۵۱
بسته حمایت از توسعه صادرات غیرنفتی سال ۱۳۹۵ (مصوب ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی ۱۳۹۵).....	۵۲

فهرست جداول

- جدول ۱: سهم صندوق توسعه ملی از درآمدهای حاصل از صادرات نفت و گاز بر اساس قوانین بودجه‌های سنواتی ۱۱
- جدول ۲: تکالیف بودجه‌ای حساب ذخیره ارزی..... ۱۳
- جدول ۳: مصارف صندوق توسعه ملی در قوانین بودجه‌های سنواتی طی دوره ۱۳۹۸ - ۱۳۹۳ / میلیون ریال..... ۱۵
- جدول ۴: تکالیف ریالی صندوق توسعه ملی بر اساس قوانین بودجه‌های سنواتی..... ۱۸
- جدول ۵: تکالیف ارزی بخش نفت و گاز در استفاده از منابع صندوق توسعه ملی بر اساس قوانین بودجه‌های سنواتی..... ۱۹
- جدول ۶: تکالیف ارزی بخش‌های دانشگاهی و دانش بنیان در استفاده از منابع صندوق توسعه ملی بر اساس قوانین بودجه‌های سنواتی..... ۲۰
- جدول ۷: تکالیف ارزی بخش حمل و نقل در استفاده از منابع صندوق توسعه ملی بر اساس قوانین بودجه‌های سنواتی..... ۲۰
- جدول ۸: تکالیف ارزی بخش کشاورزی در استفاده از منابع صندوق توسعه ملی بر اساس قوانین بودجه‌های سنواتی..... ۲۱
- جدول ۹: تکالیف ارزی سایر در استفاده از منابع صندوق توسعه ملی بر اساس قوانین بودجه‌های سنواتی..... ۲۲
- جدول ۱۰: تکالیف بودجه‌ای صندوق توسعه ملی بر اساس بند «الف» تبصره ۴ قانون بودجه سال ۱۳۹۶..... ۲۴
- جدول ۱۱: برداشت از حساب صندوق توسعه ملی بر اساس بند «الف» تبصره ۴ قانون بودجه سال ۱۳۹۶ / میلیون ریال..... ۲۵
- جدول ۱۲: اختصاص اعتبارات بند «الف» تبصره ۴ قانون بودجه سال ۱۳۹۶ / هزار ریال..... ۲۶
- جدول ۱۳: تکالیف صندوق توسعه ملی بر اساس بند «ه» تبصره ۴ لایحه بودجه سال ۱۳۹۹..... ۳۰
- جدول ۱۴: استفاده از منابع حساب ذخیره ارزی بر اساس سایر قوانین..... ۳۲
- جدول ۱۵: استفاده از منابع صندوق توسعه ملی بر اساس سایر قوانین و مصوبات ویژه (خاص)..... ۳۳

مقدمه

بودجه‌ریزی در بخش عمومی ناظر بر پیش‌بینی منابع و مصارف مالی برای تحقق اهداف در چارچوب، مأموریت‌ها و وظایف دولت در یک سال مالی است. بررسی قوانین بودجه در سال‌های اخیر نشان می‌دهد که دولت علاوه بر منابع مالی درآمدها، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و مالی - اجازه استفاده از منابع صندوق توسعه ملی و حساب ذخیره ارزی را از قانون‌گذار (مجلس شورای اسلامی) دریافت می‌کند. ذکر این نکته ضروری است که استفاده از منابع صندوق توسعه ملی فقط به منابع پیش‌بینی شده در قوانین بودجه سنواتی محدود نمی‌شود و در بعضی مواقع بر اساس حکم حکومتی (مجوز مقام معظم رهبری) و مصوبه شورای عالی هماهنگی اقتصادی (سران قوا)، از منابع صندوق^۱ به‌منظور تأمین مالی برنامه‌های توسعه‌ای کشور نیز برداشت صورت می‌گیرد.^۲

در برنامه‌های سوم و چهارم توسعه حساب ذخیره ارزی^۳ با دو وظیفه «ثبات‌بخشی به بودجه در مواقع کاهش درآمدهای نفتی و جلوگیری از آسیب رساندن شوک‌های نفتی به تعادل اقتصادی کشور» و «پس‌انداز بخشی از درآمد حاصل از نفت برای نسل‌های آینده با تبدیل درآمدهای نفتی به سرمایه‌گذاری مولد» ایجاد شد. بعد از گذشت یک دهه از ایجاد حساب فوق‌الذکر، ایجاد صندوق توسعه ملی با دو مأموریت «تبدیل بخشی از عواید فروش نفت و گاز و فرآورده‌های آن‌ها به ثروت‌های ماندگار، مولد و سرمایه‌های زاینده» و «حفظ سهم نسل‌های آینده از منابع نفت و گاز کشور»، در بند (۲۲) سیاست‌های کلی ابلاغی برنامه پنجم توسعه پیشنهاد شد، سپس این صندوق در سال ۱۳۸۹ در قانون بودجه آن سال ایجاد و منابع ورودی آن نیز مشخص گردید. همچنین، در آن سال نیز به‌عنوان یکی از مواد قانونی برنامه پنجم توسعه کشور تصویب شد.^۴

این گزارش به‌منظور بررسی و واکاوی نقش حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در قوانین بودجه‌های سنواتی با تأکید بر لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ در شش بخش تهیه و ساماندهی شده است. «آشنایی با حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی» و «تحلیل استفاده از منابع حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۹۸» در بخش‌های اول و دوم ارائه شده‌اند. «عملکرد منابع و مصارف حساب

۱. منظور از صندوق در این گزارش، صندوق توسعه ملی است.

۲. در این ارتباط می‌توان به قانون حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری اشاره نمود.

۳. ماده (۶۰) قانون برنامه سوم توسعه و ماده (۱) قانون برنامه چهارم توسعه. قابل ذکر است در حال حاضر ماده (۱۷) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور موضوع حساب ذخیره ارزی را پوشش می‌دهد.

۴. در قانون برنامه پنجم توسعه ماده (۸۴) موضوع اساسنامه صندوق توسعه ملی بود و بعد از آن به‌عنوان ماده (۱۶) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور ابلاغ گردید. اساسنامه صندوق توسعه ملی در پیوست ارائه شده است.

ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در سال ۱۳۹۶ بر اساس گزارش تفریغ بودجه دیوان محاسبات کشور^۱ و «منابع و مصارف حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه ۱۳۹۹» به ترتیب بخش‌های سوم و چهارم را شامل می‌شود و بخش پنجم و ششم نیز به ترتیب به «سایر منابع حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در بودجه» و «جمع‌بندی و نتیجه‌گیری» اختصاص داده شده است.

۱. قابل توجه است در این بخش، به‌منظور آشنایی با عملکرد قوانین بودجه، بر اساس آخرین گزارش تفریغ بودجه دیوان محاسبات کشور (سال ۱۳۹۶)، عملکرد منابع و مصارف حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در قانون بودجه آن سال، مورد بررسی قرار گرفته است.

آشنایی با حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی

در این بخش از گزارش به طور اجمالی فرایند و هدف از ایجاد حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی تشریح می‌شود.

الف) حساب ذخیره ارزی

بعد از دهه ۱۹۷۰ کشورهای نفتی به‌منظور کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی و کاهش اثرات نوسانات آن بر اقتصاد خود، به تأسیس صندوق‌های ذخیره ارزی روی آوردند که بتواند تا حد امکان بودجه دولت را از عواید منابع طبیعی - اینجا تأکید روی منابع نفت و گاز است - مستقل کند. ایجاد صندوق‌های مزبور یکی از راهکارهای مدیریت عواید حاصل از فروش منابع طبیعی است.

صندوق‌های یاد شده معمولاً با دو رویکرد شکل گرفته‌اند نخست، کاهش اثر نوسانات و نا اطمینانی‌های درآمدهای نفتی^۱، دوم، پس‌انداز بخشی از درآمدهای نفتی برای نسل‌های آتی.^۲ البته ممکن است بعضی از این صندوق‌ها هم‌زمان دو رویکرد فوق‌الذکر را دنبال کنند. صندوق‌های ذخیره ارزی عموماً با اهداف زیر تشکیل می‌شوند:^۳

الف) کاهش آسیب‌پذیری بودجه دولت‌ها از نوسانات نفتی. (مقابله با ناپایداری و غیرقابل پیش‌بینی بودن درآمدهای نفتی). صندوق‌های تثبیت در هنگام کاهش درآمدهای نفتی - اعم از کاهش میزان فروش، کاهش قیمت و غیره - کسری بودجه را تأمین می‌کند و در زمان افزایش درآمدهای نفتی - افزایش میزان صادرات، افزایش قیمت جهانی - درآمدهای اضافی به آن هدایت می‌شود. تجربه جهانی حاکی از آن است که کشورهایمانند نروژ و قزاقستان این رویه را دنبال کرده‌اند.

ب) حفظ سهم نسل آتی از منابع طبیعی. اساس این صندوق‌ها بر این مبناست که عواید حاصل از منابع طبیعی، ثروت ملی بوده و حق استفاده از آن تنها مربوط به این نسل نیست. بنابراین، تخصیص این منابع به مصارف جاری مجاز نیست و باید صرف سرمایه‌گذاری (پس‌انداز) شود؛ به‌گونه‌ای که این سرمایه‌گذاری‌ها بتواند جریان درآمدی با ثباتی را برای بودجه دولت تدارک دهد. به بیان دیگر، تأمین مصارف بودجه‌ای فقط از محل

۱. صندوق‌های تثبیت (Stabilization Funds)

۲. صندوق‌های پس‌انداز (Saving Funds)

۳. برای آشنایی بیشتر با صندوق‌های نفتی و کارکرد آن‌ها، به گزارش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی با شماره مسلسل ۱۲۴۲۴ سال ۱۳۹۱ و ۹۹۱۳ سال ۱۳۸۸ مراجعه شود. همچنین قابل توجه است این بخش برگرفته از آن مطالعات بوده است.

درآمدهای جاری صندوق مجاز شناخته می‌شود. از جمله تجارب در این حوزه می‌توان به کشورهای کویت، چاد و ایالت آلاسکا اشاره کرد.

کشور ایران در سال ۱۳۷۵ و ۱۳۷۶ دو بار اصلاحیه بودجه به مجلس ارائه داد: یک‌بار به منظور افزایش درآمد ارزی در بودجه؛ و دوم مواجه شدن با کاهش درآمد ارزی و امکان استقراض از بانک مرکزی؛ این تجربه موجب ایجاد حساب ذخیره ارزی در برنامه سوم توسعه (ماده (۶۰) قانون برنامه) شد.^۱

در پی افزایش شدید قیمت نفت در بازار جهانی، نمایندگان دوره پنجم مجلس شورای اسلامی، ماده (۶۰) قانون برنامه سوم توسعه را اصلاح کردند. در پی این اصلاحیه «حساب ذخیره ریالی» از ماده مذکور حذف شد و فقط یک حساب با عنوان «حساب ذخیره ارزی حاصل از صادرات نفت خام» در نظر گرفته شد. بر اساس این اصلاحیه دولت اجازه یافت تا معادل پنجاه (۵۰) درصد حساب ذخیره ارزی را برای سرمایه‌گذاری و تأمین بخشی از اعتبارات مورد نیاز طرح‌های تولیدی و کارآفرینی صنعتی، معدنی، کشاورزی، حمل‌ونقل و خدمات فنی و مهندسی در اختیار بخش غیردولتی قرار دهد.

حساب ذخیره ارزی در برنامه چهارم توسعه با توجه به رویکرد آن برنامه اهمیت ویژه‌ای پیدا کرد و ماده (۱) این قانون به این مهم اختصاص یافت. با این حال، ماده یاد شده، تفاوت عمده‌ای با ماده (۶۰) قانون برنامه سوم و اصلاحیه آن نداشت. در این ماده نیز اجازه استفاده از حداکثر پنجاه (۵۰) درصد مانده موجودی حساب ذخیره ارزی را برای سرمایه‌گذاری و تأمین بخشی از اعتبار مورد نیاز طرح‌های تولیدی و کارآفرینی صنعتی،

۱. ماده (۶۰) قانون برنامه سوم توسعه:

در جهت ایجاد ثبات در میزان درآمدهای ارزی و ریالی حاصل از صدور نفت خام در دوران برنامه سوم توسعه و تبدیل دارایی حاصل از فروش نفت به دیگر انواع ذخایر و سرمایه‌گذاری و امکان تحقق دقیق فعالیت‌های پیش‌بینی شده در برنامه، دولت مکلف است با ایجاد «حساب ذخیره ارزی حاصل از درآمد نفت خام» و «حساب ذخیره ریالی» اقدامات زیر را به عمل آورد:

الف) از سال ۱۳۸۰ مازاد درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام در پایان هر سال نسبت به ارقام پیش‌بینی شده در جدول شماره (۲) این قانون در حساب سپرده دولت نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تحت عنوان «حساب ذخیره ارزی درآمد نفت خام» نگهداری می‌شود.

ب) از آغاز سال سوم برنامه، در صورتی که درآمد ارزی حاصل از صدور نفت خام، کمتر از ارقام مندرج در جدول شماره (۲) این قانون باشد، دولت در فواصل زمانی شش‌ماهه می‌تواند از موجودی حساب ذخیره ارزی برداشت کند. معادل ریالی این وجوه در حساب درآمد عمومی دولت منظور می‌گردد.

ج) بخشی از مانده وجوه ارزی حساب موضوع بند (الف) این ماده در چارچوب اولویت‌های برنامه سوم جهت توسعه فعالیت‌های تولیدی و سرمایه‌گذاری بر اساس نرخ مبادله روز به فروش رسیده و معادل ریالی آن در «حساب ذخیره ریالی» نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نگهداری می‌شود.

پس از حصول اطمینان از تحقق درآمدهای ریالی پیش‌بینی شده در قانون بودجه هر سال، اعطای وام کوتاه‌مدت برای فعالیت‌های تولیدی و سرمایه‌گذاری از محل باقیمانده وجوه ارزی مجاز خواهد بود.

د) استفاده از وجوه «حساب ذخیره ریالی» برای تأمین هزینه‌های بودجه عمومی دولت صرفاً در صورت کاهش درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام نسبت به رقم مصوب و عدم امکان تأمین اعتبارات مصوب از مالیات و سایر منابع، مجاز خواهد بود و استفاده از آن برای تأمین کسری ناشی از درآمدهای غیرنفتی بودجه عمومی دولت ممنوع است.

ه) آیین‌نامه اجرائی این ماده به پیشنهاد مشترک سازمان برنامه و بودجه، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و وزارت امور اقتصادی و دارایی طی مدت سه ماه از تصویب این قانون به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

معدنی، کشاورزی، حمل و نقل و خدمات فنی و مهندسی به دولت داده شد. علاوه بر این، به دولت اجازه داده شد حداقل ده (۱۰) درصد از منابع قابل تخصیص حساب ذخیره ارزی را به بخش غیردولتی در اختیار بانک کشاورزی قرار داده تا به صورت ارزی-ریالی برای سرمایه گذاری در طرح های موجه بخش کشاورزی و سرمایه در گردش طرح هایی که باهدف توسعه صادرات انجام می شود، توسط بانک کشاورزی در اختیار بخش غیردولتی قرار گیرد.

نمایندگان دوره هفتم مجلس شورای اسلامی در ماده (۲۸) قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه، دولت را مکلف به اتخاذ سیاست هایی کردند که هر سال، چهل (۴۰) درصد از مانده حساب ذخیره ارزی سال پیش را به بخش غیردولتی اختصاص دهد و در صورت وجود تقاضا در این بخش و داشتن طرح های دارای توجیه فنی و اقتصادی به متقاضیان پرداخت کند. در هر صورت سهم بخش غیردولتی در هر سال نباید از چهل (۴۰) درصد برداشت از حساب ذخیره ارزی در آن سال کمتر باشد.^۱

همچنین، در بند سوم این ماده، به هیئت امنای حساب ذخیره ارزی اجازه داده شد به منظور افزایش سهم تسهیلات ارزی به بخش غیردولتی، بخشی از منابع ارزی حساب ذخیره ارزی را به عنوان سپرده در بانک های عامل جهت باز کردن خط اعتباری ارزی توسط بانک های عامل و بانک های خارجی و پرداخت تسهیلات بیشتر منظور کنند.^۲

همان طور که پیش تر از نظر گذشت، حساب ذخیره ارزی با هدف «ایجاد ثبات در میزان درآمدهای ارزی و ریالی حاصل از صدور نفت خام»، «تبدیل دارایی حاصل از فروش نفت به دیگر انواع ذخایر و سرمایه گذاری» و «امکان تحقق دقیق فعالیت های پیش بینی شده در برنامه» تأسیس شد، اما این حساب در تحقق مأموریت خود به موفقیت چندانی دست نیافت. بر اساس گزارش مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۱)، طی دوره ۱۳۷۹-۱۳۸۸ بیش از ۱۶۰ میلیارد دلار به این حساب واریز شد که از این میزان حدود ده (۱۰) درصد به عنوان

۱. بند دوم ماده فوق الذکر:

دولت مکلف است سیاست هایی را اتخاذ نماید که از طریق هیئت امناء حساب ذخیره ارزی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و بانک های عامل چهل (۴۰) درصد از مانده حساب ذخیره ارزی سال پیش را به بخش غیردولتی اختصاص دهد و در صورت وجود تقاضا در این بخش و داشتن طرح های دارای توجیه فنی و اقتصادی به متقاضیان پرداخت نماید. در هر صورت سهم بخش غیردولتی در هر سال نباید از چهل (۴۰) درصد برداشت از حساب ذخیره ارزی در آن سال کمتر باشد.

۲. بند سوم ماده فوق الذکر:

به هیئت امناء حساب ذخیره ارزی و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اجازه داده می شود به منظور افزایش سهم تسهیلات ارزی به بخش غیردولتی، بخشی از ارز حساب ذخیره ارزی و یا ارز بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران را به عنوان سپرده در بانک های عامل جهت باز کردن خط اعتباری ارزی توسط بانک های عامل و بانک های خارجی و پرداخت تسهیلات بیشتر منظور نماید.

تسهیلات به بخش غیردولتی اختصاص یافت و به‌جز موجودی نقدی باقی مانده در آن، مابقی آن توسط دولت- عمدتاً با مجوز مجلس شورای اسلامی- به مصرف رسیده است.^۱

با توجه به موارد فوق‌الذکر، به نظر می‌رسد حساب ذخیره ارزی نتوانست در دستیابی به اهداف خود، موفق عمل کند. از این‌رو، می‌توان به اشکالات موجود در قانون این حساب و سازوکارهای تصمیم‌گیری آن اشاره کرد. گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۱) موارد زیر را از اشکالات حساب ذخیره ارزی عنوان می‌نماید:^۲

- مجاز بودن استفاده از وجوه حساب ذخیره ارزی برای تأمین مصارف بودجه عمومی دولت؛
- عدم وجود ارکان مستقل برای سیاست‌گذاری، اجرا و نظارت در رابطه با منابع و مصارف؛
- تداخل نقش تثبیتی و نقش توسعه‌ای حساب ذخیره ارزی؛
- اصلاح پی در پی موارد قانونی مربوطه و عدم پایبندی سیاست‌گذاران به مصوبات قانونی در دوره‌های مختلف؛
- شفاف نبودن مسئولیت بانک‌ها و تداخل آن با مسئولیت‌های هیئت امنای حساب ذخیره ارزی در ارتباط با طرح‌های بزرگ؛
- عدم امکان حسابرسی مستقل.

نظر به اینکه در برنامه سوم و چهارم دو مأموریت ثابت بخشی به بودجه (تثبیت) و پس‌انداز بخشی از درآمدهای حاصل از صادرات نفت برای نسل‌های آینده با تبدیل درآمدهای نفتی به سرمایه‌گذاری مولد (پس‌انداز) به‌طور هم‌زمان به حساب ذخیره ارزی واگذار شده بود، این مهم موجب شد در کنار سایر مواردی که پیش‌تر از نظر گذشت، عملکرد این حساب مورد بازبینی قرار گیرد. به همین منظور، در قانون برنامه پنجم توسعه با وجود تشکیل صندوق توسعه ملی، در ماده (۸۵) آن، ادامه کار این حساب مجدداً- با نقش محدود و مشخص- مورد تصویب قرار گرفت.^۳

۱. قابل توجه است این گزارش در ادامه با استناد به گزارشی از آن مرکز، اضافه می‌نماید علی‌غم اعطای تسهیلات حدود ده (۱۰) درصد از موجودی حساب ذخیره ارزی به بخش غیردولتی، حدود پنجاه درصد از اقساط سررسید شده نیز معوق شده است.

۲. برای اطلاعات بیشتر به گزارش «آشنایی با حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی» مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۱) با شماره مسلسل ۱۲۴۲۴ رجوع شود.

۳. ماده (۸۵) قانون برنامه پنجم توسعه

فعالیت حساب ذخیره ارزی حاصل از عواید نفت موضوع ماده (۱) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب (۱۳۸۳/۰۶/۰۳) با اعمال اصلاحات و تغییرات زیر تداوم می‌یابد.

الف) عواید حاصل از صادرات نفت اعم از (نفت خام و میعانات گازی) به‌صورت نقدی و تهاتری و درآمد دولت از صادرات فرآورده‌های نفتی و خالص صادرات گاز در سال ۸۹ و سال‌های بعد پس از کسر مصارف ارزی پیش‌بینی شده در جداول قانون بودجه کل کشور و پس از کسر سهم صندوق توسعه ملی به حساب ذخیره ارزی واریز می‌شود.

ب) تأمین کسری بودجه عمومی دولت ناشی از کاهش منابع ارزی حاصل از صادرات نفت خام، گاز و میعانات گازی نسبت به ارقام پیش‌بینی شده در قوانین بودجه سنواتی از محل حساب ذخیره ارزی مشروط بر این‌که از دیگر منابع قابل تأمین نباشد با تصویب مجلس شورای اسلامی مجاز است. ج) پیگیری وصول اقساط و سود تسهیلات اعطائی از محل حساب ذخیره ارزی و واریز آن به حساب مزبور از طریق بانک‌های عامل به عهده دولت است.

حساب ذخیره ارزی در قانون برنامه پنجم توسعه برخلاف برنامه‌های سوم و چهارم توسعه، محدوده به مزاد منابع حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی (به صورت نقدی و تهاتری) و درآمدهای حاصل از صادرات فرآورده‌های نفتی و خالص صادرات گاز شد. ملاک تعیین مزاد نیز، مصارف ارزی پیش‌بینی شده در قانون بودجه کل کشور و کسر سهم صندوق توسعه ملی است. قابل توجه است ادامه فعالیت حساب ذخیره ارزی بعد از اتمام برنامه پنجم توسعه، موضوع ماده (۱۷) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور است. بر این اساس، عواید حاصل از صادرات نفت اعم از نفت خام و میعانات گازی به صورت نقدی و تهاتری و درآمد دولت از خالص صادرات گاز پس از کسر مصارف ارزی پیش‌بینی شده در قانون بودجه کل کشور به حساب ذخیره ارزی واریز می‌شود. همچنین، تأمین کسری بودجه عمومی دولت ناشی از کاهش منابع ارزی حاصل از صادرات نفت خام، گاز و میعانات گازی نسبت به ارقام پیش‌بینی شده در قوانین بودجه سنواتی از این حساب با مجوز مجلس صورت می‌پذیرد.^۱

ب) صندوق توسعه ملی

در اواخر سال ۱۳۸۷ بعد از قریب به یک دهه از تجربه حساب ذخیره ارزی، در سیاست‌های کلی برنامه پنجم^۲ توسعه-که متناسب با دومین پنج سال از سند چشم‌انداز بیست ساله کشور و همچنین تحولات جهانی بود- ایجاد صندوق توسعه ملی مطرح شد. این سیاست‌ها از یکسو، به طور صریح الزام کاهش وابستگی منابع تأمین بودجه عمومی از محل درآمدهای حاصل از صادرات نفت و گاز و از سوی دیگر، تبدیل بخشی از عواید فروش

د) ایفاء باقیمانده تعهدات حساب ذخیره ارزی به بخش‌های غیردولتی، خصوصی و تعاونی، به عهده همین حساب است و ایجاد هرگونه تعهد جدید ممنوع است.

۱. ماده (۱۷) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور:

فعالیت حساب ذخیره ارزی حاصل از عواید نفت با شرایط زیر تداوم می‌یابد:

الف) معادل مانده حساب ذخیره ارزی حاصل از عواید نفت خام، در پایان سال ۱۳۹۴ و همچنین مانده مطالبات دولت از اشخاص ناشی از تسهیلات اعطائی از محل موجودی حساب مذکور در ابتدای سال ۱۳۹۵ با رعایت ماده (۱۸) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور جزء موجودی حساب مذکور تلقی می‌شود.

ب) عواید حاصل از صادرات نفت اعم از نفت خام و میعانات گازی به صورت نقدی و تهاتری و درآمد دولت از خالص صادرات گاز پس از کسر مصارف ارزی پیش‌بینی شده در جداول قانون بودجه کل کشور به حساب ذخیره ارزی واریز می‌شود.

پ) تأمین کسری بودجه عمومی دولت ناشی از کاهش منابع ارزی حاصل از صادرات نفت خام، گاز و میعانات گازی نسبت به ارقام پیش‌بینی شده در قوانین بودجه سنواتی

ت) پیگیری وصول اقساط و سود تسهیلات اعطائی از محل حساب ذخیره ارزی و واریز آن به حساب مزبور از طریق بانک‌های عامل به عهده بانک‌ها است.
ث) ایفاء باقیمانده تعهدات حساب ذخیره ارزی به بخش‌های غیردولتی، خصوصی و تعاونی و پرداخت تسهیلات مورد نیاز صنایع دفاعی به عهده همین حساب است و ایجاد هرگونه تعهد جدید ممنوع است.

تبصره - آیین‌نامه اجرایی این ماده به پیشنهاد سازمان برنامه و بودجه کشور، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و وزارت امور اقتصادی و دارایی ظرف مدت شش ماه پس از ابلاغ این قانون تهیه می‌شود و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

۲. بند بیست و دوم (۲۲) سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه ابلاغی ۱۳۸۷/۱۰/۲۱

نفت و گاز به منابع و سرمایه‌های زاینده اقتصادی با واریز سالانه حداقل بیست (۲۰) درصد از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز و فرآورده‌های نفتی را ترسیم می‌کرد.

از این‌رو در قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور، بیست (۲۰) درصد از صادرات نفت خام و میعانات گازی به‌عنوان منابع ورودی برای صندوق توسعه ملی در نظر گرفته شد. در همان سال نیز، ماده (۸۴) قانون برنامه پنجم توسعه به اساسنامه صندوق توسعه ملی اختصاص داده شد. قابل توجه است بعد از اتمام زمان برنامه فوق‌الذکر، ماده (۱۶) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، موضوع اساسنامه صندوق^۱ را شامل می‌شود. منابع و مصارف صندوق توسعه ملی بر اساس اساسنامه صندوق، به شرح زیر است:

❖ منابع

- ۱- حداقل معادل سی (۳۰) درصد از منابع حاصل از صادرات نفت (نفت خام، میعانات گازی، گاز و فرآورده‌های نفتی) در سال‌های برنامه و تعیین مبلغ آن در قوانین بودجه سنواتی؛^۲
- ۲- حداقل بیست (۲۰) درصد ارزش صادرات تهاتری اقلام فوق‌الذکر؛
- ۳- افزایش سهم واریزی از منابع بندهای (۱) و (۲) هر سال به میزان سه واحد درصد؛
- ۴- پنجاه (۵۰) درصد مانده نقدی حساب ذخیره ارزی در پایان سال ۱۳۸۹ و سال‌های بعد؛
- ۵- منابع قابل تحصیل از بازارهای پولی بین‌المللی با مجوز هیئت امناء با رعایت قوانین مربوط؛
- ۶- سود خالص صندوق طی سال مالی؛
- ۷- درآمد حاصل از سود موجودی حساب صندوق در بانک مرکزی، معادل میانگین نرخ سود سپرده‌های بانک مرکزی در بازارهای خارجی با محاسبه و پرداخت هر سه ماه یک‌بار؛
- ۸- بیست (۲۰) درصد منابع موضوع جزء (د) بند (۴) قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور.^۳

۱. برای آشنایی بیشتر به ماده (۱۶) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور که در پیوست شماره (۱) ارائه شده است مراجعه شود.
۲. قابل توجه است در ماده (۸۴) قانون برنامه پنجم توسعه، حداقل بیست (۲۰) درصد از منابع حاصل از صادرات نفت (نفت خام، میعانات گازی، گاز و فرآورده‌های نفتی) برای صندوق توسعه ملی در نظر گرفته بود لکن چون در سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه، حداقل سی (۳۰) پیشنهاد شده بود در ماده (۱۶) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، این رقم به سی (۳۰) درصد تغییر پیدا کرد.
۳. پیوست شماره (۳)

مصارف

۱- اعطای تسهیلات به بخش‌های خصوصی، تعاونی و بنگاه‌های اقتصادی متعلق به مؤسسات عمومی غیردولتی برای تولید و توسعه سرمایه‌گذاری‌های دارای توجیه فنی، مالی و اقتصادی؛

۲- اعطای تسهیلات صادرات خدمات فنی و مهندسی به شرکت‌های خصوصی و تعاونی ایرانی که در مناقصه‌های خارجی برنده می‌شوند از طریق منابع خود یا تسهیلات اتحادیه‌ای (سندیکایی)؛

۳- تعیین چارچوب اعطای تسهیلات خرید به طرف‌های خریدار کالا و خدمات ایرانی در بازارهای هدف صادراتی کشور؛

۴- سرمایه‌گذاری در بازارهای پولی و مالی خارجی؛

۵- اعطای تسهیلات به سرمایه‌گذاران خارجی با در نظر گرفتن شرایط رقابتی و بازدهی مناسب اقتصادی به منظور جلب و حمایت از سرمایه‌گذاری در ایران با رعایت اصل هشتماد (۸۰) قانون اساسی؛

۶- تأمین هزینه‌های صندوق.

تبصره ۱ - استفاده از منابع صندوق برای اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارائی‌های سرمایه‌ای و بازپرداخت بدهی‌های دولت به هر شکل ممنوع است.

تبصره ۲- اعطای تسهیلات موضوع این ماده فقط به صورت ارزی است و سرمایه‌گذاران استفاده‌کننده از این تسهیلات اجازه تبدیل ارز به ریال در بازار داخلی را ندارند.

تبصره ۳- اعطای کلیه تسهیلات صندوق صرفاً از طریق عاملیت بانک‌های دولتی و غیردولتی خواهد بود.

همان‌طور که از بخش منابع و مصارف صندوق توسعه ملی مشخص است، صندوق با دو مأموریت «تبدیل بخشی از عواید فروش نفت و گاز و فرآورده‌های آن‌ها به ثروت‌های ماندگار، مولد و سرمایه‌های زاینده» و «حفظ سهم نسل‌های آینده از منابع نفت و گاز کشور» طراحی شده است.

در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی^۱ بر «افزایش سالانه سهم صندوق توسعه ملی از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز تا قطع وابستگی بودجه به نفت» تأکید شده است و در بند دهم سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه کشور سهم صندوق توسعه ملی از درآمدهای نفت و گاز حداقل سی (۳۰) درصد و افزایش حداقل دو (۲) واحد درصد سالیانه به آن معین شده است. در سیاست‌های مزبور علاوه بر استقلال مصارف صندوق توسعه

۱. بند هجده (۱۸) سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی رهبر معظم انقلاب در ۱۳۹۲/۱۱/۲۹

ملی از تکالیف بودجه‌ای و قوانین عادی، استقلال مدیریت حساب‌ها از بانک مرکزی، ارائه تسهیلات از منابع صندوق توسعه ملی به بخش‌های غیردولتی به صورت ارزی و سپرده‌گذاری ارزی حداکثر بیست (۲۰) درصد از منابع ورودی صندوق، نزد بانک‌های عامل در قبال اخذ خط اعتباری ریالی از بانک‌های مذکور برای ارائه تسهیلات ریالی به بخش کشاورزی، صنایع کوچک و متوسط و تعاونی با معرفی صندوق توسعه ملی تأکید شده است.

صندوق توسعه ملی به منظور دستیابی به مأموریت‌های تعریف‌شده بر اساس اسناد بالادستی (قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) و ...) اعطای تسهیلات به بخش‌های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی را با هدف تولید و توسعه سرمایه‌گذاری در داخل و خارج کشور (به صورت ارزی و ریالی)، دنبال می‌کند.

همان‌طور که پیش از این ذکر شد، در قوانین بودجه سنواتی سهم صندوق توسعه ملی از درآمدهای حاصل از صادرات نفت و گاز، تعیین می‌شود. همچنین، رویکردهای بخشی از مصارف صندوق در راستای انجام مأموریت آن، متناسب با برنامه‌های میان‌مدت و چشم‌انداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران مشخص می‌شود. به عنوان مثال در سال ۱۳۹۱ به اساسنامه صندوق با توجه شرایط سال مزبور - تحریم‌های بین‌المللی، کاهش ارزش پول ملی - موارد زیر اضافه شود:

۱- ده (۱۰) درصد از منابع جهت پرداخت تسهیلات به بخش‌های غیردولتی به طرح‌های دارای توجیه فنی، اقتصادی، مالی و اهلیت متقاضی به صورت پرداخت و بازپرداخت ریالی در بخش آب و کشاورزی تخصیص می‌یابد.

۲- ده (۱۰) درصد از منابع صندوق به صورت ریالی برای بخش غیردولتی صنعت و معدن به استثنای بخش ساخت مسکن اختصاص می‌یابد.

قابل توجه است در اساسنامه صندوق توسعه ملی اعطای تسهیلات، به صورت ارزی پیش‌بینی شده است^۱، اما در قوانین بودجه سال‌های^۲ ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۳ و ماده (۵۲) قانون الحاق برخی از مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) مصوب سال ۱۳۹۳، امکان اعطای تسهیلات ریالی برای تحرک بخشی به بخش‌های آب

۱. تبصره (۲) بند «خ» (مصارف صندوق) ماده (۱۶) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور

۲. جزء (۱) و (۲) بند (۵) قوانین بودجه سال ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ و بند (د) و (ه) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۳

حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸

و کشاورزی، صنعت و معدن، صنایع تبدیلی و تکمیلی و گردشگری بخش‌های خصوصی و تعاونی و عمومی غیردولتی فراهم شد.

بر اساس مندرجات قوانین بودجه سنواتی سهم صندوق فوق‌الذکر از درآمدهای نفت و گاز و فرآورده‌های آن از زمان تأسیس - سال ۱۳۸۹ - به شرح جدول ۱ بوده است؛

جدول ۱: سهم صندوق توسعه ملی از درآمدهای حاصل از صادرات نفت و گاز بر اساس قوانین بودجه‌های سنواتی

مفاد قانونی	سهم صندوق	قوانین بودجه (سال)
جزء «د» بند (۴) ماده واحده	بیست (۲۰) درصد	۱۳۸۹
جزء «ب» بند (۱) ماده واحده ^۱	بیست (۲۰) درصد	۱۳۹۰
تبصره (۲) جزء (۲-۳) بند (۳) ماده واحده	بیست‌وسه (۲۳) درصد	۱۳۹۱
جزء (۲-۳) بند (۳) ماده واحده	بیست‌وشش (۲۶) درصد	۱۳۹۲
بند «ب» تبصره (۲) ماده واحده	بیست‌ونه (۲۹) درصد	۱۳۹۳
جزء «ب» تبصره (۲) ماده واحده	بیست (۲۰) درصد	۱۳۹۴
جزء «ب» تبصره (۱) ماده واحده	بیست (۲۰) درصد	۱۳۹۵
جزء «الف» تبصره (۱) ماده واحده	سی (۳۰) درصد	۱۳۹۶
جزء «الف» تبصره (۱) ماده واحده	سی‌ودو (۳۲) درصد	۱۳۹۷
جزء «الف» تبصره (۱) ماده واحده	بیست (۲۰) درصد ^۲	۱۳۹۸
جزء «الف» تبصره (۱) ماده واحده	بیست (۲۰) درصد	۱۳۹۹ (لایحه)

مأخذ: قوانین بودجه سال‌های ۱۳۸۹ - ۱۳۹۸ و لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ کل کشور

با عنایت به مطالب بالا، کاهش وابستگی منابع تأمین بودجه عمومی به درآمدهای حاصل از نفت و گاز و تبدیل بخشی از عواید فروش نفت و گاز به منابع و سرمایه‌های زاینده اقتصادی، دو مأموریت اصلی صندوق توسعه ملی به شمار می‌روند که به این منظور در قوانین بودجه سنواتی با توجه به چشم‌انداز درآمدهای سال آتی سهم صندوق تعیین می‌شود.

۱. قابل توجه است در تبصره (۲) جزء «ب» بند (۱) ماده واحده این قانون، معین شده است بیست (۲۰) درصد از وجوه حاصل از صادرات فرآورده‌های نفتی در پالایشگاه‌هایی که از قیمت خوراک موضوع این جزء استفاده می‌کنند و بیست (۲۰) درصد خالص صادرات گاز طبیعی به صندوق توسعه ملی واریز گردد.

۲. بر اساس بند (ب) ماده (۷) قانون برنامه ششم توسعه می‌بایست سهم صندوق، سی و چهار (۳۴) درصد تعیین می‌شد لکن، با توجه به مجموعه شرایط کشور در این سال، سهم صندوق بیست (۲۰) درصد و مابه‌التفاوت آن - چهارده (۱۴) درصد - به‌عنوان بدهی دولت به صندوق لحاظ گردید.

منابع و مصارف حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در قوانین بودجه‌های سنواتی (۱۳۹۰-۱۳۹۸)

الف) حساب ذخیره ارزی

بر اساس ماده (۱۷) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، معادل مانده حساب ذخیره ارزی حاصل از عواید نفت خام، در پایان سال ۱۳۹۴ و همچنین مانده مطالبات دولت از اشخاص ناشی از تسهیلات اعطایی از محل موجودی حساب مذکور در ابتدای سال ۱۳۹۵ با رعایت ماده (۱۸) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور^۱ جزء موجودی حساب مذکور تلقی می‌شود. همچنین، عواید حاصل از صادرات نفت اعم از نفت خام و میعانات گازی به‌صورت نقدی و تهاتری و درآمد دولت از خالص صادرات گاز پس از کسر مصارف ارزی پیش‌بینی شده در قانون بودجه کل کشور^۲ به حساب ذخیره ارزی واریز می‌شود.

در این قانون مأموریت تأمین کسری بودجه عمومی دولت ناشی از کاهش منابع ارزی حاصل از صادرات نفت خام، گاز و میعانات گازی نسبت به ارقام پیش‌بینی شده در قوانین بودجه سنواتی بر عهده این حساب گذاشته شده است. از دیگر سو، ایفای باقیمانده تعهدات حساب ذخیره ارزی به بخش‌های غیردولتی، خصوصی و تعاونی و پرداخت تسهیلات مورد نیاز صنایع دفاعی بر عهده همین حساب می‌باشد و ایجاد هر گونه تعهد جدید برای حساب ممنوع اعلام شده است.

نظر به اینکه گزارشی از عملکرد حساب ذخیره ارزی بعد از تشکیل صندوق توسعه ملی و بازتعریف مأموریت و نقش آن، در دسترس نیست. در ادامه تلاش شده است تکالیف بودجه‌ای که برای آن در نظر گرفته شده است، مورد بررسی قرار گیرد. قابل توجه است بر اساس گزارش سال ۱۳۹۵ امور اقتصاد کلان سازمان برنامه و بودجه کشور، هشتاد و پنج و دو دهم (۸۵/۲) درصد از منابع حساب ذخیره ارزی طی دوره ۱۳۸۹-۱۳۸۴ مصرف شده است. طی دوره مذکور، تکالیف بودجه‌ای با مجوز قانونی (۶۲/۰۷) درصد، پرداخت‌های ارزی دولتی (۱۰/۵) درصد، تسهیلات اعطایی بخش خصوصی (۶/۵) درصد، تسهیلات اعطایی دولتی (۴/۱۸) درصد و افزایش سرمایه نزد بانک‌ها، سپرده‌گذاری جهت صدور ضمانت‌نامه و صندوق ضمانت صادرات (۱/۵) درصد از این میزان را تشکیل می‌دهند. تکالیف بودجه‌ای حساب ذخیره ارزی در سال‌های مختلف بعد از تغییر مأموریت آن و تشکیل صندوق توسعه ملی به شرح جدول ۲ است؛

۱. در پیوست شماره (۲) ارائه شده است.

۲. سهم صندوق توسعه ملی، سهم شرکت ملی نفت ایران (۱۴/۵ درصد)، سهم مناطق محروم (سه درصد) و میزان استفاده از درآمدهای مورد بحث در بودجه عمومی.

حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸

جدول ۲: تکالیف بودجه‌ای حساب ذخیره ارزی

سال	موضوع	مفاد قانونی
۱۳۹۳	تبصره ۵ بند «ط»	صد (۱۰۰) درصد منابعی که از حساب ذخیره ارزی به عاملیت بانک‌های دولتی صرف اعطای تسهیلات به بخش‌های خصوصی و تعاونی شده است و در سال ۱۳۹۳ وصول می‌شود، بابت تسویه بدهی دولت به این بانک‌ها لحاظ می‌گردد و مبالغ مازاد بر آن به حساب افزایش سرمایه دولت در بانک‌های مربوط منظور می‌شود. بانک‌های عامل موضوع این بند موظفند رأساً نسبت به وصول مطالبات مزبور اقدام نمایند.
۱۳۹۳	تبصره ۵ بند «ل»	در سال ۱۳۹۳ طرح‌های نیمه‌تمام تولیدی و اقتصادی بخش خصوصی و تعاونی که از حساب ذخیره ارزی، تسهیلات ارزی دریافت نموده‌اند و در حال حاضر به دلیل عوامل غیرارادی امکان انجام تعهدات خود را ندارند می‌توانند با رعایت ماده (۸۴) قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران و مقررات صندوق توسعه ملی باقی مانده تسهیلات خود را از این صندوق دریافت کنند.
۱۳۹۴	تبصره ۵ بند «د»	در سال ۱۳۹۴ طرح‌های نیمه‌تمام تولیدی و اقتصادی بخش خصوصی و تعاونی که از حساب ذخیره ارزی، تسهیلات ارزی دریافت کرده‌اند و در حال حاضر به دلیل عوامل غیرارادی امکان انجام تعهدات خود را ندارند، می‌توانند با رعایت ماده (۸۴) قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران و مقررات صندوق توسعه ملی باقی مانده تسهیلات خود را از این صندوق دریافت کنند.
۱۳۹۴	تبصره ۵ بند «ز»	به دولت اجازه داده می‌شود به منظور افزایش سرمایه دولت در صندوق‌های ضمانت صادرات ایران، حمایت از تحقیقات و توسعه صنایع الکترونیک، بیمه فعالیت‌های معدنی، توسعه و حمایت از صنایع دریایی و ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک، در سال ۱۳۹۴ از محل وصولی اقساط حساب ذخیره ارزی، دویست میلیون (۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰) دلار به صندوق ضمانت صادرات ایران و یکصد میلیون (۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰) دلار به سایر صندوق‌های موضوع این بند به نسبت مساوی، پرداخت کند. نرخ تبدیل مبالغ دلاری مذکور، نرخ روز بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران است.
۱۳۹۶	تبصره ۱ بند «ج»	چنانچه منابع دولت از محل صادرات نفت، میعانات گازی و خالص صادرات گاز در سال ۱۳۹۶ کمتر از یک میلیون و پنجاه‌هزار میلیارد (۱,۰۵۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال شود، به دولت اجازه داده می‌شود از محل پنجاه (۵۰) درصد منابع حساب ذخیره ارزی برای تأمین مابه‌التفاوت حاصل شده اقدام کند.
۱۳۹۷	تبصره ۱ بند «ج»	چنانچه منابع دولت از محل صادرات نفت، میعانات گازی و خالص صادرات گاز در سال ۱۳۹۷ کمتر از یک میلیون و ده هزار و یکصد و چهارده میلیارد و چهارصد و سه میلیون (۱,۰۱۰,۱۱۴,۴۰۳,۰۰۰,۰۰۰) ریال شود، به دولت اجازه داده می‌شود با رعایت بند (ب) ماده (۱۷) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور از محل پنجاه (۵۰) درصد مانده منابع حساب ذخیره ارزی با لحاظ پنجاه (۵۰) درصد سهم صندوق توسعه ملی نسبت به تأمین مابه‌التفاوت حاصل شده اقدام کند.
۱۳۹۷	تبصره ۷ بند «ح»	پس از اجرای بند (ج) تبصره (۱) این قانون و رعایت ماده (۱۷) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مانده بدهی شامل اصل و سود تسهیلات پرداختی از حساب ذخیره ارزی به شرکت هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران (هما) و شرکت راه‌آهن جمهوری اسلامی ایران بر اساس آخرین صورت‌های مالی حسابرسی شده پس از کسر سهم صندوق توسعه ملی و سهم عاملیت بانک‌های عامل تا سقف سی و پنج هزار میلیارد (۳۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال به‌عنوان افزایش سرمایه دولت در شرکت مذکور منظور و مانده مطالبات حساب ذخیره ارزی از این بابت تا مبلغ فوق تسویه شده محسوب می‌گردد.

مفاد قانونی	موضوع	سال
چنانچه منابع دولت از محل صادرات نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی در سال ۱۳۹۸ کمتر از یک میلیون و چهارصد و بیست و پنج هزار و سیصد و هشتاد و دو میلیارد و یک میلیون (۱،۴۲۵،۳۸۲،۰۰۱،۰۰۰،۰۰۰) ریال شود، به دولت اجازه داده می‌شود با رعایت ماده (۱۷) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب ۱۳۹۵/۱۱/۱۰ از محل پنجاه (۵۰) درصد مانده منابع حساب ذخیره ارزی با رعایت سهم پنجاه (۵۰) درصد صندوق توسعه ملی نسبت به تأمین مابه‌التفاوت حاصل شده اقدام کند.	تبصره ۱ بند «ج»	۱۳۹۸
در اجرای بند «ث» ماده (۶۳) قانون برنامه ششم توسعه به منظور بازسازی و نوسازی فضاهای آموزشی، پرورشی و ورزشی آموزش و پرورش، دولت مکلف است معادل ریالی بیست (۲۰) درصد از موجودی و وصولی سال جاری حساب ذخیره ارزی را تا سقف سه هزار میلیارد (۳،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال به حساب درآمد عمومی نزد خزانه‌داری کل کشور واریز کند. ارز اختصاص یافته از این محل با نرخ سامانه نظام یکپارچه مدیریت ارزی (نیما) محاسبه می‌شود.	تبصره ۹ بند «ی»	۱۳۹۸

مآخذ: قوانین بودجه‌های سنواتی ۱۳۹۸ - ۱۳۹۰

ب) صندوق توسعه ملی

صندوق توسعه ملی با توجه به مأموریت‌های یاد شده در بخش‌های پیشین، نقشی فراتر از تأمین منابع بودجه عمومی دارد و در سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه کشور نیز بر «استقلال مصارف صندوق توسعه ملی از تکالیف بودجه‌ای و قوانین عادی» تأکید شده است. با این حال از منابع صندوق توسعه ملی در قوانین بودجه‌های سنواتی، در سال‌های مختلف استفاده شده است که این امر، علاوه بر اینکه وابستگی به منابع حاصل از فروش (صادرات) نفت خام و گاز طبیعی را تشدید می‌کند، افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی و انبساط پولی را نیز در بر خواهد داشت. این در حالی است که پیش‌تر اشاره شد «اصلاح پی در پی موارد قانونی مربوط به حساب ذخیره ارزی و عدم پایبندی سیاست‌گذاران به مصوبات قانونی در دوره‌های مختلف»، یکی از دلایل مهم در کاهش (عدم) موفقیت حساب ذخیره ارزی بوده است.

همان‌طور که پیش‌تر از نظر گذشت دولت اجازه استفاده از منابع صندوق توسعه ملی را در قوانین بودجه به‌طور مستقیم ندارد، زیرا در اساسنامه آن مصارف صندوق کاملاً مشخص بوده و هیئت امنای آن نیز می‌تواند در این ارتباط تصمیم‌هایی را اتخاذ نمایند. با این وجود، بررسی قوانین بودجه‌های سنواتی حاکی از آن است که از سال ۱۳۹۱ به این سو، به شیوه‌ها و طرق مختلف از منابع صندوق توسعه ملی برای تأمین منابع مورد نیاز بودجه کل کشور استفاده شده است.^۱ مواردی که در جداول منابع و مصارف قوانین بودجه ارائه می‌شود به‌صورت ریالی بوده که در جدول شماره (۳) نیز ارائه شده است، اما اعداد ریالی مندرج در قوانین مزبور، ممکن است تناسبی با مبالغ ارزی آن سال نداشته

۱. مصادیق این بحث در جداول شماره (۳) الی (۹) ارائه شده است.

حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸

باشد. به عنوان مثال، در سال ۱۳۹۷ مبلغ (۱۴۳،۷۵۰،۰۰۰) میلیون ریال به منظور «تقویت بنیه دفاعی، بازسازی مناطق زلزله زده، آبیاری تحت فشار، آبرسانی به روستا، آبخیزداری، رفع مشکل برق و مقابله با ریزگردها در خوزستان و تولید واکسن سینه پهلوی»^۱ از صندوق توسعه ملی با شرایط تسهیلات برداشت شده و در جداول قانون آن سال این مبلغ درج شده است. در حالی که در بند «ه» تبصره (۴) قانون بودجه همان سال، آمده است: «به منظور تکمیل طرح انتقال آب کشاورزی با لوله به چهل و شش هزار هکتار اراضی دشت سیستان، مبلغ سیصد و پنجاه (۳۵۰) میلیون یورو به صورت تسهیلات در چارچوب مقررات صندوق توسعه ملی برداشت شود.» این در حالی است که مبلغ مزبور در جداول شماره (۴) ماده واحده (جدول ۴: خلاصه واگذاری و تملک دارایی‌های مالی) قانون بودجه سال ۱۳۹۷ درج نشده است. همچنین، شایان توجه است از منابع صندوق به منظور اهداف دیگری نیز در قوانین بودجه‌های سنواتی استفاده شده است که در جداول (۴) تا (۹) ارائه شده است.

ذکر این نکته ضروری است استفاده از منابع صندوق توسعه ملی برای پرداخت عیدانه در سال ۱۳۹۱، بر اساس قانون بودجه سال مزبور نبوده که در اینجا ارائه نشده است.^۲ جدول ۳ منابع برداشت شده در سال‌های مختلف را نشان می‌دهد. قابل ذکر است، بخشی از این مبالغ، برداشت از منابع محسوب می‌شوند؛ به بیان دیگر، به عنوان بدهی دولت به صندوق ثبت نمی‌شود. بخش دیگر آن نیز تسهیلات محسوب شده و بدهی دولت به صندوق محسوب می‌شود.

جدول ۳: مصارف صندوق توسعه ملی در قوانین بودجه‌های سنواتی طی دوره ۱۳۹۸-۱۳۹۳ / میلیون ریال^۳

قوانین بودجه	برداشت ریالی	برداشت ارزی (میلیون یورو)	مصارف
۱۳۹۸	۱	۲،۴۷۵	-
۱۳۹۷	۱۴۳،۷۵۰،۰۰۰	۳۵۰	موضوع بند «د» تبصره ۴
۱۳۹۶	۷۵،۹۰۰،۰۰۰	۲،۳۰۰	- افزایش سرمایه صندوق نوآوری و شکوفایی - تقویت بنیه دفاعی - طرح‌های آبرسانی روستایی و توسعه شبکه‌های آن - صدا و سیما جمهوری اسلامی - طرح‌های آبیاری تحت فشار - مقابله با ریزگردها
۱۳۹۵	۵،۹۹۴،۰۰۰	۷۰۰	افزایش سرمایه صندوق نوآوری و شکوفایی

۱. به منظور تأمین مالی منابع پیش‌بینی شده در ماده (۳) قانون برنامه ششم توسعه.

۲. مبلغ ۲۷۵۵ میلیون دلار برای عیدانه برداشت شد و به عنوان بدهی دولت به صندوق ثبت گردید.

۳. قابل توجه است در سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۳ از صندوق توسعه ملی به طور مستقیم برداشتی صورت نپذیرفته که در جداول آن قوانین درج شود. به همین دلیل در این جدول نیز مبلغی مشاهده نمی‌گردد.

قوانین بودجه	برداشت ریالی	برداشت ارزی (میلیون یورو)	مصارف
۱۳۹۴	۴۲,۷۵۰,۰۰۰	۲۰۰۰	- سرمایه صندوق نوآوری و شکوفایی - تقویت بنیه دفاعی
۱۳۹۳	۴,۳۱۲,۴۹۲	۲۰۰	افزایش سرمایه صندوق نوآوری و شکوفایی
جمع	۲۷۲,۷۰۶,۴۹۳	۸,۰۲۵	-

مآخذ: قوانین بودجه‌های سنواتی ۱۳۹۸ - ۱۳۹۳

همان‌طور که در بخش‌های پیشین نیز اشاره شد، استفاده از منابع صندوق توسعه ملی بر اساس ماده (۱۶) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، مشروط به تسهیلات و پرداخت و بازپرداخت آن به صورت ارزی-دلار- است، اما در قانون بودجه سال ۱۳۹۱ کل کشور و سال‌های بعد از آن، امکان اعطای تسهیلات ریالی نیز فراهم شد. همچنین در قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)^۱ این امکان دائمی گردید. تسهیلات ریالی بر اساس ماده (۵۲) قانون فوق‌الذکر و همچنین بودجه‌های سنواتی به‌طور متوسط حداکثر بیست (۲۰) درصد از منابع ورودی صندوق توسعه ملی را شامل می‌شود. این منابع در قالب پرداخت تسهیلات به بخش‌های خصوصی، تعاونی و بنگاه‌های اقتصادی متعلق به مؤسسات عمومی غیردولتی به طرح‌های دارای توجیه فنی، زیست‌محیطی و مالی و اهلیت متقاضی به صورت پرداخت و بازپرداخت ریالی در بخش آب، کشاورزی، صنایع تبدیلی و تکمیلی، منابع طبیعی و محیط‌زیست و صادرات محصولات کشاورزی (ده درصد) و بخش صنعت، معدن، گردشگری و صادرات کالاهای صنعتی و معدنی به‌استثنای بخش ساخت مسکن (ده درصد) هدف‌گذاری شده است. لازم به ذکر است پنج (۵) درصد از منابع ماده فوق‌الذکر، با سیاست‌گذاری شورای عالی اشتغال و با معرفی کمیته امداد امام خمینی (ره)، سازمان بهزیستی و سایر دستگاه‌های اجرایی مرتبط جهت پرداخت تسهیلات اشتغال‌زایی و کمک به توسعه کسب‌وکارهای خرد، کوچک و متوسط تخصیص می‌یابد.

علاوه بر موارد فوق، از منابع صندوق در قوانین بودجه در قالب سیاست‌گذاری، به صورت غیرمستقیم استفاده شده است که در جداول زیر به تفکیک نوع و سال مورد استفاده، ارائه شده است. در جداول شماره (۴) تا (۹) تکالیف بودجه‌ای صندوق توسعه ملی تشریح شده است.

با بررسی قوانین بودجه سنواتی، استفاده از منابع صندوق توسعه ملی را می‌توان در سه بخش کلی زیر

خلاصه کرد:

۱. مصوب ۴ اسفندماه سال ۱۳۹۳ مجلس شورای اسلامی

۱. بخش کشاورزی و محیطی زیستی.

۲. بخش صنعت و معدن به جز ساخت مسکن.^۱

۳. بخش حمل و نقل و گردشگری.^۲

قابل ذکر است برخی از منابع اختصاص یافته در قالب تسهیلات و برخی دیگر بازگشت از منابع بوده است و مبالغی هم که به صورت ارزی بوده، زیر نظر بانک مرکزی به ریال تبدیل شده است. بررسی استفاده از منابع صندوق توسعه ملی در بودجه‌های سنواتی نشان می‌دهد منابع صندوق معمولاً متناسب با رویکرد برنامه یک‌ساله کشور - قوانین بودجه - مورد استفاده قرار گرفته است. به عنوان مثال، در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ در فضای پس‌ابرجام، اعطای تسهیلات به برنامه‌ها و طرح‌های نوسازی ناوگان حمل و نقل و برنامه‌های توسعه بالادستی نفت و گاز با اولویت میدان‌های مشترک و جمع‌آوری گازهای همراه مورد تأکید قرار گرفته است (بند (ب) تبصره (۴) قانون بودجه سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ کل کشور).

نظر به اینکه مسائلی مانند خشک‌سالی‌های پیاپی و ریزگردها مشکلات عدیده‌ای را پیش‌روی کشور می‌گذارد، از محل صندوق توسعه ملی منابعی به طرح‌های آبیاری تحت فشار، کم‌فشار و سامانه‌های نوین آبیاری، آب‌رسانی روستایی و توسعه شبکه آن و مقابله با ریزگردها اختصاص داده شده است. همچنین برای افزایش تقویت بنیه دفاعی کشور و افزایش سطح خدمات صداوسیما جمهوری اسلامی ایران (رسانه ملی) نیز از منابع یادشده استفاده گردید (بند (الف) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۶). در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ که رویکرد اصلی آن ایجاد اشتغال در کشور و تحقق برنامه ششم توسعه کشور بود از منابع صندوق توسعه ملی استفاده شد. همچنین، می‌توان به استفاده از (۱۴۳/۷) هزار میلیارد ریال برای تأمین منابع مالی برنامه ششم^۳ توسعه اشاره کرد.

جدول ۴ استفاده ریالی از منابع صندوق توسعه ملی در قوانین بودجه سنواتی از بدو تأسیس - سال ۱۳۸۹ - را نشان می‌دهد، همان‌طور که ملاحظه می‌شود امکان اعطای تسهیلات ریالی در قانون بودجه سال ۱۳۹۱ کل کشور به این سو فراهم شده است. بررسی قوانین بودجه حاکی از آن است که اعطای تسهیلات ریالی در

۱. بخش نفت و گاز را نیز شامل می‌شود.

۲. به منظور کسب اطلاعات بیشتر در خصوص فعالیت‌های واجد اولویت اعطای تسهیلات ارزی و ریالی از محل منابع صندوق توسعه ملی بر اساس مصوبات هیئت امانا به تارنماهای روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، امور اقتصاد مقاومتی و شورای اقتصاد سازمان برنامه و بودجه کشور و یا ستاد صندوق توسعه ملی مراجعه شود. قابل توجه است گزارش عملکرد صندوق توسعه ملی در تارنمای صندوق موجود است.

۳. بند (د) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۷ کل کشور، مواد قانون برنامه ششم توسعه مورد اشاره در این تبصره عبارتند از: صداوسیما (ماده ۹۳)، تقویت بنیه دفاعی (ماده ۱۰۶)، آبیاری تحت فشار (ماده ۳۵) و آبخیزداری (ماده ۳۸) و رفع مشکل برق و مقابله با ریزگردها در خوزستان (ماده ۳۸) قانون برنامه ششم توسعه، تولید واکسن سینه‌پهلو. بازسازی مناطق زلزله‌زده و آب‌رسانی به روستاها

سال‌های ۱۳۹۱، ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ به بخش‌های آب و کشاورزی و صنعت و معدن^۱-به‌استثنای بخش ساخت مسکن- بوده که هر کدام از بخش‌های مزبور، به ترتیب ده (۱۰) درصد منابع ورودی آن سال‌ها را به خود اختصاص می‌دادند.^۲ نظر به اینکه در سال ۱۳۹۳ بر اساس ماده (۵۲) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) امکان اعطای بیست (۲۰) درصد منابع صندوق معین شده بود، از سال ۱۳۹۴ به این سو، در قوانین بودجه سنواتی سیاست‌گذاری استفاده از منابع صندوق به شکل ریالی کم‌رنگ‌تر شده است. به‌عنوان مثال، در قوانین بودجه سال ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ هیچ نوع سیاست‌گذاری در ارتباط با منابع صندوق به شکل ریالی صورت نپذیرفته است.

جدول ۴: تکالیف ریالی صندوق توسعه ملی بر اساس قوانین بودجه‌های سنواتی

مفاد قانونی	تکلیف بودجه‌ای	بخش	توضیحات
بند (۵) جزء (۱) قانون بودجه سال ۱۳۹۱	ده (۱۰) درصد از منابع	آب و کشاورزی	طرح‌های دارای توجیه فنی، اقتصادی، مالی و اهلیت متقاضی
بند (۵) جزء (۲) قانون بودجه سال ۱۳۹۱	ده (۱۰) درصد از منابع**	صنعت و معدن	صنعت و معدن به‌استثنای بخش ساخت مسکن
بند (۵) جزء (۱) قانون بودجه سال ۱۳۹۲	ده (۱۰) درصد از منابع	آب و کشاورزی	طرح‌های دارای توجیه فنی، اقتصادی، مالی و اهلیت متقاضی
بند (۵) جزء (۲) قانون بودجه سال ۱۳۹۲	ده (۱۰) درصد از منابع	صنعت و معدن	صنعت و معدن به‌استثنای بخش ساخت مسکن
بند (۵) تبصره ۵ قانون بودجه سال ۱۳۹۳	ده (۱۰) درصد از منابع	آب و کشاورزی	طرح‌های دارای توجیه فنی، اقتصادی، مالی و اهلیت متقاضی
بند (۵) تبصره ۵ قانون بودجه سال ۱۳۹۳	ده (۱۰) درصد از منابع	صنعت و معدن	صنعت و معدن به‌استثنای بخش ساخت مسکن
بند (ع) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۳	یک (۱) درصد از منابع	کشاورزی (پروراندی دام عشایر)	افزایش بهره‌وری تولید گوشت قرمز سالم و عرضه مناسب به بازار مصرف در قالب طرح پروراندی دام عشایر با اصلاح و افزایش بهره‌وری زنجیره تولید
بند (ط) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۴	بیست (۲۰) درصد از منابع سهم بخش کشاورزی	آب و کشاورزی	توسعه زراعت و باغداری با معرفی وزارت جهاد کشاورزی. حداکثر سقف تسهیلات از این محل سیصد (۳۰۰) میلیون ریال است.
بند (د) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۷	۱۴۳۷۵۰ میلیارد ریال	زیر بنائی، کشاورزی و خدمات	تقویت بنیه دفاعی، بازسازی مناطق زلزله‌زده، آبیاری تحت فشار (ماده ۳۵) و آب‌رسانی به روستا، آبخیزداری (ماده ۳۸) و رفع مشکل برق و مقابله با ریزگردها در خوزستان (ماده ۳۸) و تولید واکسن سینه‌پهلو.
بند (الف) تبصره (۱۸) قانون بودجه سال ۱۳۹۷	اختصاص منابع ماده (۵۲) قانون الحاق (۲)	بخش‌های واجد اولویت	برنامه تولید و اشتغال

۱. قابل توجه است در سال ۱۳۹۳ اعطای تسهیلات به فعالیت‌های مرتبط با گردشگری نیز در این بخش دیده شده است.
 ۲. مجموع تسهیلات پرداختی مصوب دو بخش صنعت و معدن و آب و کشاورزی، بیست (۲۰) درصد منابع هر سال بوده است.

حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸

مفاد قانونی	تکلیف بودجه‌ای	بخش	توضیحات
بند (الف) تبصره (۱۸) قانون بودجه سال ۱۳۹۸	اختصاص منابع ماده (۵۲) قانون الحاق (۲)	بخش‌های واجد اولویت	برنامه رونق تولید

مأخذ: قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۸

(لازم به ذکر است منظور از منابع، منابع ورودی آن سال است، به عبارت دیگر، منابع ورودی سال ۱۳۹۱ در اینجا مدنظر است.)

تکالیف ارزی مقرر شده در قوانین بودجه‌های سنواتی مربوط به بخش نفت و گاز در استفاده از منابع صندوق توسعه ملی به شرح جدول زیر است؛

جدول ۵: تکالیف ارزی بخش نفت و گاز در استفاده از منابع صندوق توسعه ملی بر اساس قوانین بودجه‌های سنواتی

مفاد قانونی	تکلیف بودجه‌ای	سازمان / اشخاص	توضیحات
بند (۵) جزء (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۱	هجده (۱۸) درصد از منابع	سرمایه‌گذاران بخش خصوصی یا تعاونی	طرح‌های توسعه‌ای بالادستی نفت و گاز با اولویت میادین مشترک با تضمین وزارت نفت
بند (۵) جزء (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۲	هجده (۱۸) درصد از منابع	سرمایه‌گذاران بخش خصوصی یا تعاونی	طرح‌های توسعه‌ای بالادستی نفت و گاز با اولویت میادین مشترک با تضمین وزارت نفت
بند (م) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۳	هجده (۱۸) درصد از منابع	سرمایه‌گذاران بخش خصوصی یا تعاونی	هجده (۱۸) درصد از منابع به سرمایه‌گذاران بخش خصوصی یا تعاونی برای طرح‌های توسعه‌ای بالادستی نفت و گاز با اولویت میادین مشترک
بند (ل) تبصره (۲) قانون بودجه سال ۱۳۹۴	چهار و هشتاد و چهار (۴,۸) میلیارد دلار	بخش خصوصی، تعاونی با معرفی شرکت دولتی طرف این قرارداد	اجرای طرح توسعه میادین مشترک نفت و گاز
بند (ه) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۴	اولویت تسهیلات	سرمایه‌گذاران بخش خصوصی یا تعاونی	طرح‌های توسعه‌ای بالادستی نفت و گاز با اولویت میدان‌های مشترک با تضمین وزارت نفت و بدون انتقال مالکیت نفت و گاز موجود در مخازن و تولیدی
بند (ب) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۵	اولویت تسهیلات	سرمایه‌گذاران بخش خصوصی یا تعاونی	طرح‌های توسعه‌ای بالادستی نفت و گاز با اولویت میدان‌های مشترک با تضمین وزارت نفت و بدون انتقال مالکیت نفت و گاز موجود در مخازن و تولیدی
بند (ب) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۶	اولویت تسهیلات	سرمایه‌گذاران بخش خصوصی یا تعاونی	طرح‌های توسعه‌ای بالادستی نفت و گاز با اولویت میدان‌های مشترک با تضمین وزارت نفت و بدون انتقال مالکیت نفت و گاز موجود در مخازن و تولیدی

مأخذ: قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸

تکالیف ارزی مقرر شده در قوانین بودجه‌های سنواتی مربوط به بخش‌های دانشگاهی و دانش‌بنیان در استفاده از منابع صندوق توسعه ملی به شرح جدول ۶ است؛

جدول ۶: تکالیف ارزی بخش‌های دانشگاهی و دانش‌بنیان در استفاده از منابع صندوق توسعه ملی بر اساس قوانین بودجه‌های سنواتی

مفاد قانونی	تکلیف بودجه‌ای	توضیحات
بند (ج) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۳	دویست (۲۰۰) میلیون دلار	افزایش سرمایه صندوق شکوفایی و نوآوری بابت حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان*
بند (ج) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۴	سیصد (۳۰۰) میلیون دلار	
بند (الف) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۵	دویست (۲۰۰) میلیون دلار	
بند (الف) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۶	دویست (۲۰۰) میلیون دلار	
بند (ه) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۸	تا سقف ۴۰ میلیون یورو	تجهیزات آزمایشگاهی و کارگاهی دانشگاه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
	تا سقف ۱۵ میلیون یورو	طرح‌های نوآورانه جهاد دانشگاهی
	تا سقف ۷۰ میلیون یورو	طرح‌های نوآورانه معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهور
جمع	۱۰۲۵ میلیون یورو	

مأخذ: قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۸

* بازگشت از منابع

تکالیف ارزی مقرر شده در قوانین بودجه‌های سنواتی مربوط به بخش حمل‌ونقل درون و برون‌شهری در استفاده از منابع صندوق توسعه ملی به شرح جدول ۷ است؛

جدول ۷: تکالیف ارزی بخش حمل‌ونقل در استفاده از منابع صندوق توسعه ملی بر اساس قوانین بودجه‌های سنواتی

مفاد قانونی	تکلیف بودجه‌ای	سازمان / اشخاص	توضیحات
بند (۲۲) قانون بودجه سال ۱۳۹۰	دو (۲) میلیارد دلار	شهرداری‌ها	قطارهای شهری و حمل‌ونقل عمومی شهری
بند (۵) جزء (۳) قانون بودجه سال ۱۳۹۱	دو (۲) میلیارد دلار	شهرداری‌ها	قطارهای شهری و حمل‌ونقل عمومی شهری
بند (۵) جزء (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۱	پنج (۵) درصد از منابع	شرکت‌های هواپیمایی غیردولتی ایرانی	خرید هواپیما
بند (۵) جزء (۳) قانون بودجه سال ۱۳۹۲	دو (۲) میلیارد دلار	شهرداری‌ها	قطارهای شهری و حمل‌ونقل عمومی شهری
بند (۵) جزء (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۲	پنج (۵) درصد از منابع	شرکت‌های هواپیمایی غیردولتی ایرانی	خرید هواپیما
بند (و) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۴	اولویت تسهیلات	سرمایه‌گذاران خصوصی یا تعاونی	توسعه موارد مختلف حمل‌ونقل

حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸

بند (ج) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۵	اولویت تسهیلات	سرمایه‌گذاران خصوصی یا تعاونی	بخش توسعه موارد مختلف حمل و نقل
بند (ج) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۶	اولویت تسهیلات	سرمایه‌گذاران خصوصی یا تعاونی	بخش توسعه موارد مختلف حمل و نقل
بند (و) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۷	تأمین پانزده (۱۵) درصد فاینانس‌های خارجی	خصوصی و تعاونی	توسعه و گسترش حمل و نقل ریلی
بند (ج) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۸	تأمین پانزده (۱۵) درصد فاینانس‌های خارجی	خصوصی و تعاونی	توسعه و گسترش حمل و نقل ریلی

مأخذ: قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸

تکالیف ارزی مقرر شده در قوانین بودجه‌های سنواتی مربوط به بخش کشاورزی در استفاده از منابع صندوق توسعه ملی به شرح جدول ۸ است؛

جدول ۸: تکالیف ارزی بخش کشاورزی در استفاده از منابع صندوق توسعه ملی بر اساس قوانین بودجه‌های سنواتی

مفاد قانونی	تکالیف بودجه‌ای	توضیحات
بند (د) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۵	پانصد (۵۰۰) میلیون دلار	آبیاری تحت فشار بخش کشاورزی
بند (الف) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۶	دویست (۳۰۰) میلیون دلار*	طرح‌های آبیاری تحت فشار، کم‌فشار و سامانه‌های نوین آبیاری
بند (ه) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۷	سیصد و پنجاه (۳۵۰) میلیون دلار**	انتقال آب به دشت‌های سیستان
بند (ه) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۸	تا سقف ۱۵۰ میلیون یورو	طرح‌های آبیاری تحت فشار و نوین
	تا سقف ۱۵۰ میلیون یورو	آبخیزداری و آبخوان‌داری

مأخذ: قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۸

* بازگشت از منابع ** معادل ریالی

تکالیف ارزی مقرر شده در قوانین بودجه‌های سنواتی مربوط به سایر (بخش‌های متفرقه) در استفاده از منابع صندوق توسعه ملی به شرح جدول ۹ است؛

جدول ۹: تکالیف ارزی سایر در استفاده از منابع صندوق توسعه ملی بر اساس قوانین بودجه‌های سنواتی

مفاد قانونی	تکلیف بودجه‌ای	توضیحات
بند (۵) جزء (۶) قانون بودجه سال ۱۳۹۱	اولویت تسهیلات	شرکت‌های خصوصی و تعاونی ایرانی صادرکنندگان کالاها و خدمات فنی و مهندسی
بند (۵) جزء (۶) قانون بودجه سال ۱۳۹۲	اولویت تسهیلات	شرکت‌های خصوصی و تعاونی ایرانی صادرکنندگان کالاها و خدمات فنی و مهندسی
بند (ص) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۳	سه و نیم (۳,۵) میلیون دلار	تأمین سرمایه در گردش (کشاورزی و صنعت و معدن)
بند (ب) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۳	بیست (۲۰) درصد از منابع	سپرده‌گذاری ارزی نزد بانک‌های داخلی خصوصی و دولتی
بند (ک) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۳	دو (۲) میلیارد دلار	خط اعتباری تجهیز و تأمین نقدینگی کارگاه‌های ایرانی و شرکت‌های صادراتی که در مناقصه‌های خارجی برنده می‌شوند
بند (ح) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۴	پانصد (۵۰۰) میلیون دلار	آبرسانی به روستاها
تبصره (۲۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۴	یک و دودهم (۱,۲) میلیارد دلار**	تقویت بنیه دفاعی
بند (الف) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۶	هزار و سیصد (۱,۳۰۰) میلیون دلار*	تقویت بنیه دفاعی در اجرای ماده (۱۰۶) قانون برنامه ششم توسعه
	صد (۱۰۰) میلیون دلار*	صداوسیمای در اجرای ماده (۹۳) قانون برنامه ششم توسعه
	سیصد (۳۰۰) میلیون دلار*	طرح‌های آبرسانی روستایی و توسعه شبکه آن
بند (ه) تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۸	صد (۱۰۰) میلیون دلار*	مقابله با ریزگردها
	تا سقف ۱۰۰ میلیون یورو	مقابله با ریزگردها
	تا سقف ۱۵۰۰ میلیون یورو	تقویت بنیه دفاعی در اجرای ماده (۱۰۶) قانون برنامه ششم توسعه
	تا سقف ۱۵۰ میلیون یورو	صداوسیمای در اجرای ماده (۹۳) قانون برنامه ششم توسعه
	تا سقف ۱۵۰ میلیون یورو	طرح‌های آبرسانی روستایی و عشایری و توسعه شبکه‌های آن
	تا سقف ۵۰ میلیون یورو	پایداری و ارتقای کیفی آب شرب شهرهای پرتنش

مأخذ: قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸

منابع و مصارف حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در سال ۱۳۹۶ بر اساس گزارش تفریغ

بودجه دیوان محاسبات کشور

در این بخش از گزارش به منظور آشنایی با عملکرد تکالیف مندرج در قوانین بودجه‌های سنواتی حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی، بر اساس آخرین گزارش تفریغ بودجه دیوان محاسبات کشور (سال ۱۳۹۶)، عملکرد منابع و مصارف حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در قانون بودجه آن سال، مورد بررسی قرار گرفته است.

الف) حساب ذخیره ارزی

همان‌طور که در بخش پیشین -تحلیل استفاده از منابع حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در قوانین بودجه سنواتی- ارائه شد، در قانون بودجه سال ۱۳۹۶ کل کشور معین شده بود در صورتی که منابع دولت از محل صادرات نفت، میعانات گازی و خالص صادرات گاز در سال ۱۳۹۶ کمتر از یک میلیون و پنجاه هزار میلیارد (۱,۰۵۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال شود، به دولت اجازه داده می‌شود از محل پنجاه (۵۰) درصد منابع حساب ذخیره ارزی برای تأمین مابه‌التفاوت حاصل شده اقدام کند (بند «ج» تبصره ۱).

بر اساس گزارش تفریغ بودجه سال ۱۳۹۶ دیوان محاسبات، در این سال منابع دولت از محل صادرات نفت خام و میعانات گازی (۱۵۸,۱۵۲,۴۹۱,۵۵۹) هزار ریال کمتر از سقف مقرر معین شده بوده است. به بیان دیگر، کل منابع وصولی دولت در این سال، مبلغ (۸۹۱,۸۴۷,۵۰۸,۴۴۱) هزار ریال بوده است. بر این اساس هیئت وزیران طی تصویب نامه شماره ۱۶۵۲۸۳/ت ۵۵۲۰۷ ه مورخ ۱۳۹۶/۱۲/۲۲ به منظور جبران عدم حصول دولت از محل مذکور، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران را موظف کرده مابه‌التفاوت مبالغ واریزی به ردیف ۲۱۰۱۰۱ و ۲۱۰۱۰۹ جدول شماره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۹۶ کل کشور تا سقف مندرج در مفاد این بند را از محل منابع حساب ذخیره ارزی و پس از تبدیل به ریال به ردیف مربوط به نزد خزانه‌داری کل کشور واریز کند. بررسی‌ها حاکی از آن است، با توجه به موجودی منابع حساب ذخیره ارزی، پنجاه (۵۰) درصد منابع قابل برداشت حساب مزبور، مبلغ (۱۵,۲۰۴,۴۰۴,۸۶۲) هزار ریال بوده که بانک مرکزی مبلغ یاد شده را به ردیف ۲۱۰۱۱۱ تحت عنوان «منابع موضوع بند (ج) تبصره (۱) قانون بودجه سال ۱۳۹۶ کل کشور» نزد خزانه‌داری کل کشور واریز کرده است.

ب) صندوق توسعه ملی

در بند (الف) تبصره (یک) قانون بودجه سال ۱۳۹۶ کل کشور، سهم صندوق توسعه ملی از منابع حاصل از صادرات نفت، میعانات گازی و خالص صادرات گاز، سی (۳۰) درصد تعیین شده است. بر اساس گزارش تفریغ بودجه دیوان محاسبات، واریزی از محل این بند به صندوق توسعه ملی به شرح ذیل است.

کل درآمد وصولی ارزی ناشی از صادرات نفت خام، میعانات گازی در سال ۱۳۹۶، مبلغ (۴۹،۵۱۹/۳) میلیون دلار بوده است که پس از کسر بابت تسویه مصوبات ستاد تدابیر ویژه اقتصادی، برداشت شرکت ملی نفت ایران بابت ماده (۱۲) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر - ۱،۹۷۰/۳ میلیون دلار - کل مبلغ که مبنای تسهیم بین ذینفعان بوده است برابر با (۴۷،۵۴۹) میلیون دلار بوده که سهم صندوق توسعه ملی (۱۴،۲۶۴/۷) میلیون دلار است. همچنین، مبلغ واریزی به حساب صندوق توسعه ملی از محل منابع حاصل از خالص صادرات گاز، (۸۹/۳) میلیون دلار بوده است.

بر اساس بند «الف» تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۶، به دولت اجازه داده می‌شود بر اساس جدول ۱۰، نسبت به برداشت از ورودی سال ۱۳۹۶ صندوق توسعه ملی اقدام و منابع حاصله را به حساب درآمد عمومی نزد خزانه‌داری کل کشور موضوع ردیف‌های، ۳۱۰۷۰۹، ۳۱۰۷۰۸، ۳۱۰۷۰۷، ۳۱۰۷۰۶، ۳۱۰۷۰۶، ۳۱۰۷۰۵، ۳۱۰۷۰۴ این قانون واریز کند.

جدول ۱۰: تکالیف بودجه‌ای صندوق توسعه ملی بر اساس بند «الف» تبصره ۴ قانون بودجه سال ۱۳۹۶

عنوان	میلیون دلار	میلیارد ریال
افزایش سرمایه صندوق نوآوری و شکوفایی	۲۰۰	۶،۶۰۰
طرح‌های آبیاری تحت فشار، کم‌فشار و سامانه‌های نوین آبیاری	۳۰۰	۹،۹۰۰
طرح‌های آبرسانی روستایی و توسعه شبکه‌های آن	۳۰۰	۹،۹۰۰
سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران	۱۰۰	۳،۳۰۰
تقویت بنیه دفاعی	۱،۳۰۰	۴۲،۹۰۰
مقابله با ریزگردها	۱۰۰	۳،۳۰۰
جمع	۲،۳۰۰	۷۵،۹۰۰

مأخذ: قانون بودجه سال ۱۳۹۶ کل کشور

در راستای اجرای حکم این بند، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران بنا به درخواست صندوق توسعه ملی به‌عنوان صاحب حساب، نسبت به برداشت و تسعیر سه ارز «وون کره جنوبی»، «لیبر جدید ترکیه» و «ین ژاپن» به مبلغ (۲،۳۰۰،۰۰۰،۰۰۰) دلار از منابع ورودی سال ۱۳۹۶ حساب سپرده ارزی صندوق و واریز معادل ریالی

حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸

آن به مبلغ (۷۵,۹۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال به حساب‌های معرفی شده خزانه‌داری کل کشور موضوع ردیف‌های درآمدی در این بند اقدام نموده است که اطلاعات آن به شرح زیر است.

جدول ۱۱: برداشت از حساب صندوق توسعه ملی بر اساس بند «الف» تبصره ۴ قانون بودجه سال ۱۳۹۶ / میلیون ریال

عنوان	مبلغ ارزی مندرج در قانون (دلار)	معادل ارزی تخصیص داده شده (دلار)	نوع ارز اختصاص یافته	مبلغ ارزی اختصاص یافته	مبلغ ریالی اختصاص یافته
افزایش سرمایه صندوق نوآوری و شکوفایی	۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۳۱,۳۲۴,۲۸۶,۹۹	یکصدین ژاپن	۳,۵۲۰,۶۰۲,۲۸۳	۱,۱۰۰,۰۰۰
		۷۹,۶۹۹,۲۴۰,۸۵	لیبر ترکیه	۸۸,۴۲۸,۳۸۲,۱۰۹	۲,۷۵۰,۰۰۰
		۸۲,۵۲۱,۰۹۴,۶۴	هزار وون کره جنوبی	۳۰۰,۲۵۱,۳۹۱	۲,۷۵۰,۰۰۰
جمع		۱۹۳,۵۴۴,۶۲۲,۴۸	-	-	۶,۶۰۰,۰۰۰
طرح‌های آبیاری تحت فشار، کم‌فشار و سامانه‌های نوین آبیاری	۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۴۶,۹۸۶,۴۳۰,۴۹	یکصدین ژاپن	۵,۲۸۰,۹۰۳,۴۲۵	۱,۶۵۰,۰۰۰
		۱۱۹,۵۴۸,۸۶۱,۲۸	لیبر ترکیه	۴۵۰,۳۷۷,۰۸۷,۸۵	۴,۱۲۵,۰۰۰
		۱۲۳,۷۸۱,۶۴۱,۹۵	هزار وون کره جنوبی	۱۳۲,۶۴۲,۵۷۳,۱۶۴	۴,۱۲۵,۰۰۰
جمع		۲۹۰,۳۱۶,۹۳۲,۷۲	-	-	۹,۹۰۰,۰۰۰
طرح‌ها آب‌رسانی روستایی و توسعه شبکه‌های آن	۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۴۶,۹۸۶,۴۳۰,۴۹	یکصدین ژاپن	۵,۲۸۰,۹۰۳,۴۲۵	۱,۶۵۰,۰۰۰
		۱۱۹,۵۴۸,۸۶۱,۲۸	لیبر ترکیه	۴۵۰,۳۷۷,۰۸۷,۸۵	۴,۱۲۵,۰۰۰
		۱۲۳,۷۸۱,۶۴۱,۹۵	هزار وون کره جنوبی	۱۳۲,۶۴۲,۵۷۳,۱۶۴	۴,۱۲۵,۰۰۰
جمع		۲۹۰,۳۱۶,۹۳۲,۷۲	-	-	۹,۹۰۰,۰۰۰
سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران	۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۵,۶۶۲,۱۴۳,۵۰	یکصدین ژاپن	۱,۷۶۰,۳۰۱,۱۴۲	۵۵۰,۰۰۰
		۳۹,۸۴۹,۶۲۰,۴۳	لیبر ترکیه	۱۵۰,۱۲۵,۵۶۹,۹۶	۱,۳۷۵,۰۰۰
		۴۱,۲۶۰,۵۴۷,۳۲	هزار وون کره جنوبی	۴۴,۲۱۴,۱۹۱,۰۵۴	۱,۳۷۵,۰۰۰
جمع		۹۶,۷۷۲,۳۱۱,۲۵	-	-	۳,۳۰۰,۰۰۰
تقویت بنیه دفاعی	۱,۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۲۹۹,۵۲۲,۳۹۲,۲۳	یکصدین ژاپن	۳۳,۴۵۹,۵۵۰,۷۱۷	۱۰,۳۱۰,۰۰۰
		۴۲۲,۱۳۰,۵۳۸,۷۶	لیبر ترکیه	۱,۹۵۱,۶۳۴,۰۷۴,۳۴	۱۷,۸۷۵,۰۰۰
		۵۳۶,۳۸۷,۱۱۵,۱۴	هزار وون کره جنوبی	۴۶۷,۱۶۲,۳۸۷,۱۲۳	۱۴,۷۱۵,۰۰۰
جمع		۱۲,۵۸۰,۴۰۰,۴۶,۱۳	-	-	۴۲,۹۰۰,۰۰۰
مقابله با ریزگردها	۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۵,۶۶۲,۱۴۳,۵۰	یکصدین ژاپن	۱,۷۶۰,۳۰۱,۱۴۲	۵۵۰,۰۰۰
		۳۹,۸۴۹,۶۲۰,۴۳	لیبر ترکیه	۱۵۰,۱۲۵,۵۶۹,۹۶	۱,۳۷۵,۰۰۰
		۴۱,۲۶۰,۵۴۷,۳۲	هزار وون کره جنوبی	۴۴,۲۱۴,۱۹۱,۰۵۴	۱,۳۷۵,۰۰۰
جمع		۹۶,۷۷۲,۳۱۱,۲۵	-	-	۳,۳۰۰,۰۰۰
جمع	۲,۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۲,۲۲۵,۷۶۳,۱۵۸,۵۵	-	-	۷۵,۹۰۰,۰۰۰

مأخذ: گزارش تفریح بودجه سال ۱۳۹۶ دیوان محاسبات کشور

قابل توجه است سازمان برنامه و بودجه کشور، نسبت به توزیع و اختصاص منابع موضوع این بند از محل ردیف‌های اعتباری مندرج در جداول شماره (۷) و (۹) قانون بودجه سال ۱۳۹۶ کل کشور به شرح جدول زیر اقدام کرده است.

جدول ۱۲: اختصاص اعتبارات بند «الف» تبصره ۴ قانون بودجه سال ۱۳۹۶/ هزار ریال

شماره طبقه بندی	موضوع	اعتبارات طبق قانون	اختیار توزیع شده
۱۰۱۰۵۲۰۸	معاونت علمی و فناوری رئیس جمهور- کمک به افزایش سرمایه صندوق نوآوری و شکوفایی	۶,۶۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۶,۶۰۰,۰۰۰,۰۰۰
۵۳۰۱۶۱	وزارت نیرو- اجرای طرح‌های آب رسانی روستای و توسعه شبکه‌های آن	۹,۹۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۸,۴۱۵,۰۰۰,۰۰۰
۵۳۰۱۶۲	وزارت جهاد کشاورزی- اجرای طرح‌های آبیاری تحت فشار	۹,۹۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۸,۴۱۵,۰۰۰,۰۰۰
۵۳۰۱۶۳	اعتبارات موضوع افزایش پوشش استانی توسعه کمی و کیفی برنامه‌های تولیدی مستند و فیلم‌ها سریال‌های فاخر و تولید بازی‌های رایانه‌ای صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران	۳,۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۲,۹۷۰,۰۰۰,۰۰۰
۵۳۰۱۶۹	اعتبارات مقابله با ریزگردها	۳,۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۲,۸۰۵,۰۰۰,۰۰۰
-	تقویت بنیه دفاعی	۴۲,۹۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۴۲,۹۰۰,۰۰۰,۰۰۰
	جمع	۷۵,۹۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۷۲,۱۰۵,۰۰۰,۰۰۰

مأخذ: گزارش تفریغ بودجه سال ۱۳۹۶ دیوان محاسبات کشور

قابل ذکر است علت مغایرت بین اعتبار مندرج در قانون با اعتبار توزیع شده توسط سازمان برنامه و بودجه کشور، ناشی از کاهش اعتبارات در اجرای قانون استفاده متوازن از امکانات کشور و توزیع عادلانه، رفع تبعیض و ارتقای سطح مناطق کمتر توسعه یافته و تحقق پیشرفت و عدالت بوده است (گزارش تفریغ بودجه سال ۱۳۹۶ دیوان محاسبات).

همچنین، در بند «ب» و «ج» تبصره (۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۶ آمده است:

بند (ب)؛

«به بانک‌های عامل اجازه داده می‌شود در سال ۱۳۹۶ از محل منابع در اختیار از جمله منابعی که با تصویب هیأت عامل صندوق توسعه ملی در آن بانک سپرده‌گذاری شده است، نسبت به اعطای تسهیلات ارزی به سرمایه‌گذاران بخش‌های خصوصی، تعاونی و نهادهای عمومی غیردولتی برای طرح‌های توسعه‌ای بالادستی نفت و گاز با اولویت میداین مشترک و جمع‌آوری گازهای همراه در راستای افزایش ضریب بازیافت مخازن و احیای چاه‌های قدیمی با داشتن ذخایر نفتی درجا و بدون انتقال مالکیت نفت و گاز موجود در مخازن و تولیدی از آن‌ها، اقدام کنند».

بند (ج)؛

به بانک‌های عامل اجازه داده می‌شود در سال ۱۳۹۶ از محل منابع در اختیار از جمله منابعی که با تصویب هیأت عامل صندوق توسعه ملی در آن بانک سپرده‌گذاری شده است، نسبت به اعطای تسهیلات ارزی به سرمایه‌گذاران بخش‌های خصوصی، تعاونی و شهرداری‌ها برای طرح‌های توسعه‌ای انواع مختلف حمل‌ونقل درون و برون‌شهری بدون انتقال مالکیت و با معرفی وزارت راه و شهرسازی و تضمین سازمان‌ها و شرکت‌های تابعه و ذیربط این وزارتخانه و یا وزارت کشور با تضمین سازمان امور شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور در قبال اخذ حق دسترسی یا فروش خدمات به استفاده‌کنندگان تا استهلاك اصل سرمایه و سود آن اقدام کنند.

بر اساس گزارش دیوان محاسبات کشور، بندهای فوق‌الذکر فاقد عملکرد هستند، به بیان دیگر، هیچ‌گونه تسهیلات ارزی در اجرای مفاد حکم این بندها پرداخت نشده است.

منابع و مصارف حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه ۱۳۹۹

در آذرماه سال ۱۳۹۷ که سازمان برنامه و بودجه کشور در مراحل پایانی تدوین لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ برای تقدیم به مجلس شورای اسلامی بود مقام معظم رهبری مقرر فرمودند با توجه به شرایط اقتصادی و تحریم‌های ظالمانه آمریکا، نقشه راه و برنامه کلی اصلاح ساختار بودجه عمومی و کاهش کسری بودجه در دستور کار قرار گرفته و با افق دو سال ۱۳۹۹-۱۳۹۸ و به تصویب شورای عالی هماهنگی اقتصادی برسد. از این‌رو، در راستای تحقق این مهم، سازمان برنامه و بودجه کشور چارچوب کلی طرح اصلاحات سیاستی و ساختاری بودجه عمومی را تهیه و انتشار عمومی داد. در این چارچوب یکی از محورهای اصلاحات ساختاری بودجه، ثبات‌سازی اقتصاد کلان و توسعه پایدار است که بر اساس این محور، طراحی مقدار بهینه منابع نفتی در بودجه با در نظر گرفتن بده بستان بین نسلی (اصلاح اساسنامه صندوق و افزودن نقش ثبات‌ساز) باید در دستور کار قرار بگیرد. بنابراین در این بخش از گزارش رویکرد لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ در ارتباط با حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت.

الف) حساب ذخیره ارزی

منابع حساب ذخیره ارزی حاصل از صادرات نفت اعم از نفت خام و میعانات گازی به‌صورت نقدی و تهاتری و درآمد دولت از خالص صادرات گاز پس از کسر مصارف ارزی پیش‌بینی شده در قانون بودجه کل کشور است. از این‌رو، بر اساس پیش‌بینی میزان منابع قابل وصول در سال پیش‌رو، در صورت نیاز اجازه استفاده از منابع حساب ذخیره ارزی به‌منظور تأمین کسری بودجه با رعایت اسناد بالادستی از مجلس شورای اسلامی اخذ می‌شود. بر همین اساس، در لایحه پیشنهادی سال ۱۳۹۹ به‌منظور اخذ این مجوز در بند (ح) تبصره ۱ آمده است؛

«چنانچه منابع دولت از محل صادرات نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی در سال ۱۳۹۹ کمتر از سقف مقرر در بند (ب)^۱ این تبصره شود، به دولت اجازه داده می‌شود با رعایت بند «پ» ماده (۱۷) و جزء (۴) بند (ح) ماده (۱۶) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب ۱۳۹۵/۱۱/۱۰ نسبت به تأمین مابه‌التفاوت حاصل شده از منابع حساب ذخیره ارزی اقدام کند».

ب) صندوق توسعه ملی

۱. چهارصد و پنجاه و چهار هزار نصد و هشتاد و شش میلیارد (۴۵۴,۹۸۶,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال

مهم‌ترین رویکردهای کلان کشور^۱ که در تهیه و تدوین لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ مورد توجه قرار گرفته است به شرح زیر است:

- ۱- احیای رشد بلندمدت تولید ناخالص داخلی (رویکرد بلندمدت بودجه)
 - ۲- ثبات سازی اقتصاد کلان از طریق افزایش تاب‌آوری و اصلاحات ساختاری (رویکرد کوتاه‌مدت بودجه)
 - ۳- عدالت بین نسلی و بین گروهی درآمدی و توازن منطقه‌ای (رویکرد پیشرفت متوازن و فراگیر در بودجه)
 - ۴- حکمرانی کارآمد (رویکرد اصلاح ساختار دولت در بودجه)
- نظر به اینکه صندوق توسعه ملی یک سازمان توسعه‌ای است بایستی در نظام تصمیم‌گیری با توجه به چشم‌انداز، مأموریت، اهداف، وظایف آن مورد توجه قرار گیرد. همان‌طور که پیش‌تر از نظر گذشت لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ با توجه به شرایط اقتصادی و چشم‌انداز پیش‌روی کشور، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و مستلزم کمک تمام ارکان حاکمیت برای داشتن برنامه کوتاه‌مدت و میان‌مدت متناسب با شرایط مزبور است.

در بند «الف» تبصره (۱) ماده واحده لایحه مزبور، سهم صندوق توسعه ملی از منابع حاصل از صادرات نفت (نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز) بیست (۲۰) درصد تعیین شده است. همچنین در بند «ج» تبصره (۱) چنین تصریح شده است که چنانچه منابع دولت از محل صادرات نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز در سال ۱۳۹۹ کمتر از سقف مقرر در بند (ب) این تبصره - چهارصد و پنجاه و چهار هزار و نه صد و هشتاد و شش میلیارد (۴۵۴،۹۸۶،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال - شود، به دولت اجازه داده می‌شود با رعایت بند «پ» ماده (۱۷) و جزء (۴) بند (ح) ماده (۱۶) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب ۱۳۹۵/۱۱/۱۰ نسبت به تأمین مابه‌التفاوت حاصل شده از منابع حساب ذخیره ارزی اقدام کند که این امر حاکی از توجه ویژه به حفظ سهم صندوق توسعه ملی است.

در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ استفاده از منابع صندوق به شرح ذیل پیش‌بینی شده است:

- اختصاص شانزده (۱۶) درصد از سهم صندوق توسعه ملی برای تأمین منابع بودجه عمومی تبصره (۱)؛
- تحرک بخشی به اقتصاد کشور با حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی (تأمین سهم پانزده (۱۵) درصد تسهیلات مالی خارجی (فاینانس) برای طرح‌های ریلی و طرح‌های صنعت آب و برق) (بند «ج» تبصره (۴))؛
- اختصاص منابع صندوق توسعه ملی به تولید و اشتغال در قالب بند (الف) تبصره (۱۸)؛
- اعطای سه میلیارد و چهارصد و بیست و پنج میلیون (۳،۴۲۵،۰۰۰،۰۰۰) یورو تسهیلات ارزی با تضمین دولت به شرح جدول زیر (بند «ه» تبصره (۴)).^۲

۱. بر اساس بخشنامه بودجه سال ۱۳۹۹ کشور

۲. کلیه منابعی که از محل منابع صندوق توسعه ملی تبدیل به ریال می‌شود، با نرخ سامانه نظام یکپارچه مدیریت ارزی ارزی (نیما) انجام خواهد شد.

جدول ۱۳: تکالیف صندوق توسعه ملی بر اساس بند «ه» تبصره ۴ لایحه بودجه سال ۱۳۹۹

ردیف	عنوان	مبلغ اختصاص داده شده
۱	طرح‌های آبیاری تحت فشار و نوین	تا سقف ۱۵۰ میلیون یورو
۲	آبخیزداری و آبخوان‌داری	تا سقف ۱۵۰ میلیون یورو
۳	مقابله با اثرات مخرب ریزگردها و تأثیر آن بر شبکه‌های برق	تا سقف ۱۰۰ میلیون یورو
۴	تقویت بنیه دفاعی در اجرای ماده (۱۰۶) قانون برنامه ششم توسعه	تا سقف ۲۰۰۰ میلیون یورو
۵	تجهیزات آزمایشگاهی و کارگاهی دانشگاه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و دانشگاه‌های وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی برای اهداف آموزشی	تا سقف ۵۰ میلیون یورو
۶	طرح‌های نوآورانه جهاد دانشگاهی	تا سقف ۱۵ میلیون یورو
۷	طرح‌های نوآورانه معاونت علمی و فناوری رئیس‌جمهور	تا سقف ۷۰ میلیون یورو
۸	سازمان صدا و سیما در اجرای ماده (۹۳) قانون برنامه ششم و توسعه کمی و کیفی برنامه‌های تولیدی، پویانمایی، مستند، فیلم و سریال	تا سقف ۱۵۰ میلیون یورو
۹	طرح‌های آب‌رسانی روستایی و عشایری و توسعه شبکه‌های آن	تا سقف ۱۵۰ میلیون یورو
۱۰	پایداری و ارتقای کیفی آب شرب شهرهای پرتنش	تا سقف ۵۰ میلیون یورو
۱۱	افزایش سرمایه دولت در صندوق ضمانت صادرات	تا سقف ۱۰۰ میلیون یورو
۱۲	رفع مشکلات حاد پسماندها	تا سقف ۱۵۰ میلیون یورو
۱۳	شرکت‌های دانش‌بنیان در استان‌ها	تا سقف ۱۰۰ میلیون یورو
۱۴	حمل‌ونقل ریلی برون‌شهری (ترانزیت)	تا سقف ۱۴۰ میلیون یورو
۱۵	کارخانه‌های نوآوری	تا سقف ۵۰ میلیون یورو
	جمع	۳،۴۲۵ میلیون یورو

مؤخذ: لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ کل کشور (ماده واحده)
 با توجه به فلسفه وجودی و مأموریت صندوق توسعه ملی و شرایط خطیر کشور^۱ همچنین، برنامه اصلاحات ساختاری بودجه، انتظار می‌رود رویکرد انبساطی اعتبارات هزینه‌ای تعدیل^۲ و هزینه‌هایی که از اولویت کمتری برخوردار هستند، کاهش پیدا کنند. در موارد متعددی برای جبران کمبودهای منابع هزینه‌ای کشور، استفاده از منابع صندوق توسعه پیش‌بینی شده است. اعتبارات هزینه‌ای بودجه عمومی قریب به صد (۱۰۰) درصد کل منابع دولت را به خود اختصاص داده و تأمین اعتبارات عمرانی و سایر هزینه‌های لازم برای توسعه زیربنایی کشور با مشکل روبه‌رو شود. در حالی که ممکن است شرایط خاص کشور فقط مختص سال ۱۳۹۹ نباشد و سال‌های بعد نیز با این شرایط (محدودیت صادرات نفت) روبه‌رو باشد. بنابراین نیاز است با برنامه‌ریزی

۱. تحریم‌ها، کاهش منابع ارزی حاصل از صادرات نفت خام و کاهش ارزش پول ملی
 ۲. بر اساس لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ کشور، اعتبارات هزینه‌ای کشور قریب به هفتادونه (۷۶/۵) درصد بودجه عمومی کشور را شامل می‌شود و اعتبارات تملک‌داری سرمایه‌ای و مالی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ به ترتیب (۱۵/۱۶) و (۸/۳۴) درصد است.

حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸

و در نظر گرفتن شرایط خطیر پیش‌رو و همچنین با بسیج تمام ارکان حاکمیت کشور، متناسب با مقتضیات، تصمیمات و اقدامات لازم صورت پذیرد.

سایر منابع حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در بودجه

استفاده از منابع حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی محدود به قوانین بودجه‌های سنواتی نیست به بیان دیگر، نقش تأمین‌کننده منابع مالی در سایر سیاست‌گذاری انجام شده را نیز ایفا می‌کنند. از این رو، می‌توان آن را سایر منابع بودجه قلمداد کرد. در ادامه به صورت اجمالی مهم‌ترین قوانینی که به موجب آن حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در تأمین منابع مالی ایفا نقش می‌کنند، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

الف) حساب ذخیره ارزی

همان‌طور که در بخش‌های پیش از نظر گذشت، مأموریت حساب ذخیره ارزی، تأمین کسری بودجه دولت با رعایت ماده (۱۷) قانون احکام دائمی است. اما توجه به این نکته از اهمیت بالایی برخوردار است که از منابع حساب ذخیره ارزی برای تأمین منابع مالی در سایر قوانین مورد توجه قرار گرفته که ممکن است در قانون بودجه به آن پرداخته نشود. به عنوان مثال، بر اساس بند «ث» ماده (۳۳) قانون برنامه ششم توسعه دولت می‌تواند به منظور افزایش ایمنی و مقاوم‌سازی مدارس و فضاهای پرورشی و ورزشی وزارت آموزش و پرورش معادل ریالی مبلغ سه میلیارد (۳,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) دلار در طول اجرای برنامه از محل حساب ذخیره ارزی برداشت کند.

جدول ۱۴: استفاده از منابع حساب ذخیره ارزی بر اساس سایر قوانین

قانون	موضوع	مفاد قانونی
قانون برنامه ششم توسعه	بند «ج» ماده (۳۳)	افزایش سرمایه صندوق‌های حمایت از توسعه بخش کشاورزی به هفت (۷) درصد از ارزش سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی و افزایش سرمایه بانک کشاورزی مطابق با استانداردهای بین‌المللی از محل فروش املاک مازاد وزارت جهاد کشاورزی و بازپرداخت تسهیلات پرداخت شده از محل حساب ذخیره ارزی و سهم دولت در قالب بودجه سنواتی
	بند «ث» ماده (۶۳)	دولت مکلف است به منظور افزایش ایمنی و مقاوم‌سازی مدارس و فضاهای پرورشی و ورزشی وزارت آموزش و پرورش معادل ریالی مبلغ سه میلیارد (۳,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) دلار در طول اجرای قانون برنامه از محل حساب ذخیره ارزی پس از کسر سهم صندوق توسعه ملی با اولویت طرح‌های (پروژه‌های) نیمه‌تمام آموزشی، پرورشی و تربیت بدنی آموزش و پرورش اختصاص دهد.

مأخذ: قانون برنامه ششم توسعه

ب) صندوق توسعه ملی

فلسفه تأسیس صندوق توسعه ملی، همان‌گونه که در اساسنامه آن آمده است، حفظ سهم نسل‌های آتی از سرمایه‌های خدادادی و زیرزمینی است. این مأموریت در عمل به معنی حرکت تدریجی به سمت استقلال بودجه عمومی کشور از منابع حاصل از صادرات نفت خام بوده و همچنین موجب می‌شود منابع صندوق توسعه

حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸

ملی نیز در چارچوب اساسنامه تبدیل به سرمایه‌های ماندگار، مولد و سرمایه‌های زاینده اقتصادی شود. مطابق اجماع نظر کارشناسان، این امر مستلزم برقراری انضباط و شفافیت در بودجه و مصارف آن است. از این رو برای تحقق اهداف صندوق توسعه ملی باید بسترهای استقلال بودجه دولت از نفت فراهم شود. در این راستا خوشبختانه قانون‌گذار همراهی کامل کرده است، به طوری که بند (ح) ماده (۱۶) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه (اساسنامه صندوق توسعه ملی) دولت را در استفاده از منابع صندوق برای تأمین اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و بازپرداخت بدهی‌های دولت به هر شکل منع کرده است. علاوه بر این، جزء (۳) بند (۱۰) سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه، بر استقلال مصارف صندوق توسعه ملی از تکالیف بودجه‌ای و قوانین عادی تأکید کرده است. با این حال، بررسی مصارف صندوق توسعه ملی در اکثر سال‌های پس از ایجاد آن نشان می‌دهد، به طرق مختلف از منابع صندوق استفاده شده است. به همین منظور در جدول ۱۵ به برخی از مهم‌ترین قوانین و مصوبات مرتبط با صندوق توسعه ملی ارائه شده است.

جدول ۱۵: استفاده از منابع صندوق توسعه ملی بر اساس سایر قوانین و مصوبات ویژه (خاص)

قانون	موضوع	مفاد قانون
قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)	بند (الف) ماده (۵۲)	اختصاص ده (۱۰) درصد از منابع ورودی برای پرداخت تسهیلات به بخش‌های خصوصی و تعاونی و بنگاه‌های اقتصادی متعلق به مؤسسات عمومی و غیردولتی به طرح‌های دارای توجیه فنی، زیست‌محیطی و مالی و اهمیت متقاضی به صورت پرداخت و بازپرداخت ریالی در بخش‌های آب، کشاورزی، صنایع تبدیلی و تکمیلی، ...
قانون حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری با استفاده از منابع صندوق توسعه ملی	بند (ب) ماده (۵۲)	اختصاص ده (۱۰) درصد جهت پرداخت تسهیلات به بخش‌های خصوصی و تعاونی و بنگاه‌های اقتصادی متعلق به مؤسسات عمومی و غیردولتی به طرح‌های دارای توجیه فنی، زیست‌محیطی و مالی و اهمیت متقاضی به صورت پرداخت و بازپرداخت ریالی در بخش صنعت، معدن، گردشگری و صادرات محصولات کالاهای صنعتی و معدنی به استثنای بخش ساخت مسکن در بانک‌های دولتی و خصوصی ...
این قانون مشتمل بر هفت ماده و پنج تبصره است که در جلسه علنی روز سه‌شنبه مورخ سی و یکم مردادماه یک هزار و سیصد و نودوشش مجلس شورای اسلامی تصویب شد و در تاریخ ۱۳۹۶/۶/۸ به تأیید شورای نگهبان رسید.		به منظور تحقق اهداف سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به صندوق توسعه ملی اجازه داده می‌شود تا باهدف ارتقای تولید و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری با تصویب هیئت امنای صندوق، معادل ریالی یک میلیارد و پانصد میلیون (۱,۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰) دلار از منابع صندوق را به صورت قرض الحسنه نزد بانک‌های کشاورزی، پست بانک و توسعه تعاون و صندوق کارآفرینی امید و صندوق حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی سپرده‌گذاری کند تا این منابع صرف اعطای تسهیلات به اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی برای ایجاد اشتغال در روستاها و شهرهای زیر ده هزار نفر جمعیت با اولویت روستاها و شهرهای زیر ده هزار نفر جمعیت واقع در مناطق مرزی و مناطق عشایری شود...

قانون	موضوع	مفاد قانون
بسته حمایت از توسعه اشتغال پایدار (مصوبه کشور)	این بسته در ۲۰ ماده و ۱۰ تبصره در جلسه بیست و پنجم مورخ ۱۳۹۵/۶/۱۵ به تصویب ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی رسیده است.	بسته حمایت از توسعه اشتغال پایدار به استناد مصوبه شماره ۸۵۰۰۱/ت ۵۲۴۴۲ هـ مورخ ۳۱/۶/۹۴ هیئت وزیران و در راستای اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، با هدف مردمی شدن اقتصاد و حداکثر سازی مشارکت اقتصادی و به‌منظور بهره‌گیری مؤثر از ظرفیت‌های جمعیت فعال کشور به‌ویژه جوانان، زنان و دانش‌آموختگان دانشگاهی و برای بهره‌برداری مؤثر از مزیت‌های نسبی و رقابتی مناطق در پهنه سرزمینی با اولویت مناطق روستایی و محروم در حوزه عمل شهرستان «بسته حمایت از توسعه اشتغال پایدار» تدوین گردید. (پیوست شماره ۴)
بسته حمایت از توسعه صادرات غیرنفتی (مصوبه ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی کشور)	این بسته در ۲۵ ماده و ۲۱ تبصره تنظیم و جایگزین بسته «حمایت از توسعه صادرات غیرنفتی سال ۱۳۹۵» (موضوع ابلاغیه شماره ۲۶۰۹۱ مورخ ۱۳۹۵/۳/۴ معاون اول رئیس‌جمهوری) شده است.	بسته حمایت از توسعه صادرات غیرنفتی به پیشنهاد کارگروه برنامه ملی پیشبرد برون‌گرایی اقتصاد (توسعه صادرات غیرنفتی) در جلسه مورخ ۱۳۹۶/۵/۹ ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی به تصویب رسیده است. در راستای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی و حمایت از صادرات غیرنفتی «برنامه‌های حمایتی و تشویقی توسعه صادرات غیرنفتی کشور» است. (پیوست شماره ۵)
برداشت مبلغ یک میلیارد دلار بابت تولید و اشتغال	شورای عالی هماهنگی اقتصادی، مبلغ یک میلیارد دلار برداشت از منابع صندوق توسعه ملی برای پشتیبانی از برنامه‌های تولید و اشتغال دولت در مردادماه ۱۳۹۷ مصوب نمود. ^۱	یک میلیارد دلار از محل صندوق توسعه ملی به‌منظور پشتیبانی از برنامه‌های تولید و اشتغال بر اساس سه محور ✓ حمایت از واحدهای تولیدی فعال، ✓ بازسازی بافت‌های فرسوده شهری و نیز ✓ نوسازی ناوگان حمل‌ونقل شهری و بین‌شهری در راستای اجرای بند (الف) تبصره (۱۸) قانون بودجه سال ۱۳۹۷ در اختیار دولت قرار داده شد.
برداشت از حساب مخصوص نزد صندوق توسعه	بر اساس خبر «فارس» و «خبر آنلاین» - جلسه شورای عالی هماهنگی اقتصادی سران قوا (مردادماه ۱۳۹۸) ^۲	برداشت ۴۵ هزار میلیارد تومان برداشت از حساب مخصوص نزد صندوق توسعه ^۳ به‌منظور جبران بخشی از کسری بودجه دولت در سال ۱۳۹۸
قانون اصلاح قانون اقدام متقابل در برابر اعلام سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به‌عنوان «سازمان تروریستی» توسط ایالات متحده آمریکا	برداشت دویست (۲۰۰) میلیون یورو به‌منظور پرداخت به سپاه پاسداران انقلاب اسلامی (سپاه قدس)	دولت موظف است جهت تقویت بنیه دفاعی نیروی قدس سپاه پاسداران مبلغ دویست میلیون یورو از طریق صندوق توسعه ملی در چارچوب اذن مکتوب در اختیار این نیرو قرار دهد.

مأخذ: مصوبات ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی، مصوبات شورای عالی هماهنگی اقتصادی، تارنمای روزنامه رسمی جمهوری اسلامی

ایران، خبرگزاری‌های جمهوری اسلامی ایران (ایرنا)، فارس و تسنیم

۱. خبرگزاری تسنیم (سرویس اقتصادی) ۱۳۹۷/۰۶/۱۹
۲. خبرگزاری فارس و خبر آنلاین (سرویس اقتصادی)، ۱۳۹۸/۰۵/۰۵
۳. مصوبه شورای عالی هماهنگی اقتصادی به شماره ۱۱۸۳۰ - ۹۷ / م مورخ ۱۳۹۷/۰۴/۲۶ موضوع ذخیره‌سازی (۱۲) واحد درصد از سهم ۳۲ درصدی منابع ارزی صندوق توسعه ملی برای نیازهای ضروری کشور

همان‌طور که در جدول ۱۵ نشان داده شد علاوه بر موارد مندرج در قوانین بودجه سنواتی، از منابع صندوق توسعه ملی به‌منظور اجرای سیاست‌گذاری‌های انجام شده نیز استفاده می‌شود. به بیان دیگر، صندوق توسعه ملی به‌عنوان یک منبع تأمین‌کننده بودجه عمل می‌کند. بنابراین در عمل، رقم مصارف سالیانه دولت بیشتر از رقم منابع مندرج در قانون بودجه خواهد بود. این در حالی است که پیش‌تر اشاره شد «اصلاح پی در پی موارد قانونی مربوط به حساب ذخیره ارزی و عدم پایبندی سیاست‌گذاران به مصوبات قانونی در دوره‌های مختلف»، یکی از دلایل مهم در کاهش (عدم) موفقیت حساب ذخیره ارزی بود.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در این گزارش به‌طور اجمالی پیشینه و تحولات حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی و ارتباط آن با قوانین بودجه‌های سنواتی و لایحه قانونی بودجه سال ۱۳۹۹ مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به اینکه منابع طبیعی (نفت خام و گاز طبیعی) یک ثروت بین نسلی محسوب می‌شود، از این رو استفاده از عواید حاصل از آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از دیگر سو، منابع حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی را عواید مزبور شامل می‌شود. به این ترتیب مصارف آن‌ها به‌مراتب از اهمیت قابل توجه‌تری برخوردار است و باید همواره مورد نقد و بررسی خبرگان و صاحب‌نظران قرار گیرد. آنچه سیاست‌گذاران باید مدنظر داشته باشند این است که اتکا به منابع صندوق توسعه ملی، برای تأمین مالی بودجه، از یک‌سو، موجب افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی و انبساط پولی خواهد بود و از دیگر سو، به باور کارشناسان و خبرگان، «اصلاح پی درپی موارد قانونی مربوط به حساب ذخیره ارزی و عدم پایبندی سیاست‌گذاران به مصوبات قانونی در دوره‌های مختلف»، یکی از مهم‌ترین دلایل کاهش (عدم) موفقیت حساب ذخیره ارزی در دستیابی به اهداف تأسیس آن بوده است. قابل توجه است این مهم در ارتباط با ویژگی قوانین بودجه سال‌های پیشین و رویکرد لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ استنباط می‌شود.

به همین منظور پیشنهاد می‌شود با اصلاح مواد (۱۶) و (۱۷) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور (اساسنامه صندوق و حساب ذخیره ارزی) موارد زیر مورد توجه قرار بگیرد:

- ✓ رابطه صندوق توسعه ملی با حساب ذخیره ارزی قطع شود و تأمین کسری بودجه فقط از حساب ذخیره ارزی و به‌منظور تأمین کسری تملک دارایی‌های سرمایه‌ای صورت پذیرد. به بیان دیگر، صرف مصارف جاری (هزینه‌ای) نشود.
- ✓ استفاده از منابع صندوق توسعه ملی در قوانین بودجه، به بخشی (سهمی) از سود صندوق حاصل از فعالیت‌های آن بر اساس اساسنامه- محدود شود. به بیان دیگر، استفاده از اصل منابع صندوق تحت هیچ شرایطی امکان‌پذیر نباشد.^۱
- ✓ گزارش مالی حساب ذخیره ارزی سالانه به‌صورت عمومی انتشار یابد. در صورتی که جزء اسناد طبقه‌بندی به شمار می‌رود؛ حداکثر پس از سه (۳) سال از طبقه‌بندی (محرمانگی) خارج شده و کامل به‌صورت عمومی انتشار داده شود.

۱. در این ارتباط می‌توان به تجربه کشور نروژ اشاره داشت که ارتباط صندوق با بودجه سالانه آن‌ها، فقط و فقط به پرداخت چهار (۴) درصد از سود سرمایه‌گذاری‌های صندوق محدود شده است و از اصل درآمدهای نفتی استفاده‌ای نخواهد شد.

حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸

✓ گزارش مالی صندوق توسعه ملی حداکثر پس از سه (۳) سال از طبقه بندی (محرمانگی) خارج شده و کامل به صورت عمومی انتشار داده شود.

منابع

- برمکی، افشین (۱۳۹۵). قواعد مالی، تجربه جهانی و ایران، تارنمای امور اقتصاد کلان سازمان برنامه و بودجه کشور.
- پیله فروش، میثم (۱۳۹۱). آشنایی با حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی، شماره مسلسل ۱۲۴۲۴، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- تارنمای امور اقتصاد کلان سازمان برنامه و بودجه کشور،
- تارنمایی روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران
 - قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور
 - قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی
 - قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)
 - قانون الحاق بر قانون اصلاح قانون متقابل در برابر اعلام سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به‌عنوان «سازمان تروریستی» توسط ایالات متحده آمریکا.
- پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری
 - سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی،
 - سیاست‌های کلی برنامه‌های پنجم و ششم توسعه.
- قوانین برنامه‌های سوم، چهارم، پنجم و ششم توسعه کشور، انتشارات سازمان برنامه و بودجه کشور.
- قوانین بودجه سال‌های ۱۳۸۹ لغایت ۱۳۹۸ کل کشور، انتشارات سازمان برنامه و بودجه کشور.
- کارکن، محمد، رقیه ولدان، جمال کاکائی، محمدمامین حواله‌دارنژاد (۱۳۹۷). تحلیل نقش و کارکرد صندوق توسعه ملی در قوانین بودجه با تأکید بر لایحه بودجه سال ۱۳۹۸.
- کارکن، محمد، ولدان، رقیه، کاکائی، جمال (۱۳۹۷). تحولات حقوقی صندوق توسعه ملی، انتشارات سازمان برنامه و بودجه کشور.
- لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ کل کشور، انتشارات سازمان برنامه و بودجه کشور.
- مصوبات ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی شماره‌های (۲۶۰۹۱ مورخ ۱۳۹۵/۰۳/۰۴)، (۸۷۹۹، مورخ ۱۳۹۶/۰۱/۳۰) و (۷۵۱۴۷ مورخ ۱۳۹۶/۰۶/۲۱).
- تارنمای خبرگزاری‌های جمهوری اسلامی ایران (ایرنا)، فارس و تسنیم

پیوست شماره (۱)

ماده (۱۶) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور (اساسنامه صندوق توسعه ملی)

صندوق توسعه ملی که در این ماده «صندوق» نامیده می‌شود با هدف تبدیل بخشی از عواید ناشی از فروش نفت و گاز و میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی به ثروت‌های ماندگار، مولد و سرمایه‌های زاینده اقتصادی و نیز حفظ سهم نسل‌های آینده از منابع نفت و گاز و فرآورده‌های نفتی تشکیل می‌شود.

صندوق در تهران مستقر است و در تهران و سایر نقاط کشور شعبه‌ای نخواهد داشت. اموال و دارایی‌های این صندوق متعلق به دولت جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. این ماده در حکم اساسنامه صندوق است.

الف - ارکان صندوق عبارتند از:

۱- هیئت امناء

۲- هیئت عامل

۳- هیئت نظارت

ب - هیئت امناء به‌عنوان بالاترین رکن صندوق، دارای وظایف و اختیارات زیر است:

۱- راهبری، تعیین سیاست‌ها و خط‌مشی‌ها

۲- تصویب شرایط و نحوه اعطای تسهیلات برای تولید و سرمایه‌گذاری به بخش‌های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی

۳- تصویب نظام‌نامه‌ها، برنامه‌های راهبردی، بودجه سالانه، صورت‌های مالی و گزارش عملکرد صندوق

۴- انتخاب رئیس و سایر اعضای هیئت عامل مطابق بندهای (ت) و (ث)

۵- عزل رئیس و اعضای هیئت عامل با پیشنهاد هریک از اعضای هیئت امناء و تصویب هیئت امناء

۶- اتخاذ تصمیم درباره ارجاع دعاوی به داوری و صلح دعاوی با رعایت اصل یکصد و سی و نهم (۱۳۹) قانون اساسی

۷- تعیین انواع فعالیت‌های مورد قبول و واجد اولویت پرداخت تسهیلات در بخش‌ها و زیر بخش‌های تولیدی و خدماتی زاینده و با بازده مناسب اقتصادی

۸ - تعیین حداقل نرخ بازده مورد انتظار از منابع صندوق و همچنین نرخ بازده مورد قبول طرح‌های تولیدی و سرمایه‌گذاری برای پرداخت تسهیلات و تعیین نرخ سهم مشارکت در طرح‌های سرمایه‌گذاری به نحوی که میانگین این نرخ‌ها کمتر از متوسط نرخ بازده سپرده‌های بانک مرکزی در بازارهای خارجی نباشد.

پ - هیئت امناء

ترکیب اعضای هیئت امناء به شرح زیر است:

- ۱- رئیس‌جمهور (رئیس هیئت امناء)
- ۲- رئیس سازمان برنامه و بودجه کشور (دبیر هیأت امناء)
- ۳- وزیر امور اقتصادی و دارایی
- ۴- وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی
- ۵- وزیر نفت
- ۶- رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
- ۷- رئیس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران به‌عنوان عضو ناظر و بدون حق رأی
- ۸- رئیس اتاق تعاون ایران به‌عنوان عضو ناظر و بدون حق رأی
- ۹- دو نفر نماینده از کمیسیون‌های اقتصادی و برنامه و بودجه و محاسبات به انتخاب مجلس شورای اسلامی
- ۱۰- دادستان کل کشور

تبصره ۱- جلسات هیئت امناء حداقل سالی دو بار تشکیل می‌شود.

تبصره ۲- جلسات هیئت امناء با حداقل دوسوم اعضای صاحب رأی رسمیت یافته و تصمیمات آن با حداقل پنج رأی اتخاذ می‌شود.

تبصره ۳- رؤسای هیئت عامل و هیئت نظارت بدون حق رأی می‌توانند در جلسات هیئت امناء شرکت کنند.

تبصره ۴- هرگونه تصمیم هیئت امناء در مورد تصویب ترازنامه و صورت‌های مالی صندوق و نیز انتصاب رئیس و اعضای هیئت عامل در روزنامه رسمی کشور و نیز یکی از روزنامه‌های کثیرالانتشار به انتخاب هیئت امناء، درج می‌شود.

تبصره ۵ - دستور جلسه، تاریخ و محل جلسات هیئت امناء توسط دبیر هیئت امناء تعیین و حداقل پانزده روز قبل از تشکیل جلسه برای اعضای هیئت ارسال می‌شود.

تبصره ۶ - بودجه ستاد صندوق به تصویب هیئت امناء می‌رسد.

[هیئت عامل]

ت - به منظور اداره امور صندوق در چارچوب مفاد اساسنامه و مصوبات هیئت امناء، هیئت عامل مرکب از پنج نفر از افراد صاحب نظر، باتجربه و خوش نام در امور اقتصادی، حقوقی، مالی، بانکی و برنامه ریزی با حداقل ده سال سابقه مرتبط و مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد توسط هیئت امناء انتخاب و با حکم رئیس جمهور منصوب می‌شوند و دارای وظایف و اختیارات زیر می‌باشند:

۱- پیشنهاد فعالیت‌های مورد قبول و واجد اولویت پرداخت تسهیلات در بخش‌ها و زیربخش‌های تولیدی و خدماتی زاینده و با بازده مناسب اقتصادی به هیئت امناء.

۲- پیشنهاد موارد سرمایه‌گذاری در بازارهای پولی و مالی بین‌المللی و داخلی به هیئت امناء.

۳- تعیین چارچوب قراردادهای عاملیت با بانک‌های عامل و تعیین مسؤولیت‌ها و اختیارات بانک عامل در چارچوب این قراردادها.

۴- برقراری نظام حسابرسی داخلی و استقرار نظام کنترل‌های داخلی مناسب.

۵ - تأیید صورت‌های مالی ارزی و ریالی و ارائه آن به هیئت امناء.

۶ - ارائه پیشنهاد به هیئت امناء در خصوص نظام‌نامه‌ها و شرایط و نحوه اعطای تسهیلات.

۷- اتخاذ تصمیم نسبت به هرگونه اقدامی به نام صندوق در محدوده وظایف و اهداف مندرج در اساسنامه به جز آنچه تصمیم درباره آن‌ها به‌صراحت در حوزه صلاحیت هیئت امناء یا رئیس هیئت عامل است مگر اینکه به هیئت عامل تفویض شده باشد.

۸ - اتخاذ تصمیم راجع به کلیه اموری که توسط رئیس هیئت عامل در محدوده اختیارات خود در دستور کار هیئت عامل قرار می‌گیرد.

۹- اجرای مصوبات هیئت امناء.

۱۰- پیشنهاد ارجاع دعاوی به داوری، تعیین داور و صلح دعاوی به هیئت امناء.

۱۱- افتتاح یا بستن حساب‌های ارزی در نزد بانک مرکزی و معرفی صاحبان امضای مجاز از بین اعضای هیئت عامل، رئیس و سایر مدیران صندوق.

۱۲- انعقاد قرارداد با مشاور معتبر بین‌المللی در امور سرمایه‌گذاری و مهندسی مالی برای ارزیابی، بهبود و ارتقای عملکرد صندوق.

۱۳- سایر موارد ارجاعی از سوی هیئت امناء.

تبصره ۱- برکناری و قبول استعفای اعضای هیئت عامل مشروط به تأیید دوسوم اعضای صاحب رأی هیئت امناء خواهد بود.

تبصره ۲- اعضای هیئت عامل باید تمام‌وقت بوده و هیچ‌گونه فعالیت اقتصادی و شغل دیگری به‌استثنای تدریس نداشته باشند.

اعضای هیئت عامل مشمول حکم مندرج در اصل یک‌صد و چهل و دوم (۱۴۲) قانون اساسی می‌باشند.

تبصره ۳- دوره تصدی هیئت عامل پنج سال بوده و انتخاب مجدد اعضاء بلامانع است.

تبصره ۴- کلیه اوراق بهادار، چک‌ها، سفته‌ها، بروات، قراردادهای و سایر اسناد تعهدآور با امضای دو عضو از سه عضو هیئت عامل که توسط این هیئت تعیین می‌شوند همراه با مهر صندوق معتبر خواهد بود.

تبصره ۵- تصمیمات هیئت عامل با حداقل سه رأی نافذ است.

[رئیس هیئت عامل]

ث - رئیس هیئت عامل که بالاترین مقام اجرائی صندوق است از بین اعضای هیئت عامل توسط هیئت امناء انتخاب و با حکم رئیس‌جمهور منصوب می‌شود. رئیس هیئت عامل دارای وظایف و اختیارات زیر است:

۱- ابلاغ و صدور دستور اجرای تصمیمات هیئت عامل و نظارت بر حسن اجرای آن

۲- تعیین دستور جلسه و اداره جلسات هیئت عامل

۳- اداره صندوق در چارچوب مصوبات هیئت عامل و هیئت امناء

۴- تهیه و تنظیم طرح‌ها و برنامه‌های اجرائی در حیطه فعالیت‌های موضوع صندوق

۵- تهیه و تنظیم برنامه بودجه، صورت‌های مالی صندوق و پیش‌نویس گزارش هیئت عامل به هیئت امناء

- ۶- اداره امور داخلی صندوق، به کارگیری نیروی انسانی و انجام هزینه‌های جاری و اداری صندوق
- ۷- تهیه و تنظیم گزارش عملکرد صندوق برای ارائه به هیئت عامل حداقل هر سه ماه یکبار
- ۸- نمایندگی صندوق در برابر اشخاص ثالث و کلیه مراجع داخلی و خارجی اعم از قضائی، اداری، ثبتی و مشابه آن‌ها با حق وکیل به غیر ولو به‌طور مکرر
- ۹- اقامه یا دفاع از دعاوی یا شکایات مربوط به امور صندوق اعم از حقوقی و کیفری با کلیه اختیارات مربوط به امور دادرسی به‌جز حق مصالحه و ارجاع امر به داوری
- ۱۰- سایر امور ارجاعی از سوی هیئت عامل

[هیئت نظارت]

ج - به‌منظور حصول اطمینان از تحقق اهداف صندوق و نظارت مستمر بر عملیات جاری آن و جلوگیری از هرگونه انحراف احتمالی از مفاد اساسنامه، خط‌مشی‌ها و سیاست‌ها، هیئت نظارت با ترکیب رئیس دیوان محاسبات کشور، رئیس سازمان حسابرسی کشور، رئیس سازمان بازرسی کل کشور تشکیل می‌شود.

تبصره ۱- نظارت این هیئت نافذ و وظایف قانونی دستگاه‌های نظارتی نظیر دیوان محاسبات کشور و سازمان بازرسی کل کشور نخواهد بود.

تبصره ۲- هیئت نظارت دارای رئیس، نائب رئیس و دبیر خواهد بود که در اولین جلسه هیئت نظارت انتخاب خواهند شد.

چ - وظایف هیئت نظارت:

۱- رسیدگی به صورت‌ها و گزارش‌های مالی صندوق و تهیه گزارش‌های موردی و ادواری برای هیئت امناء و مجلس شورای اسلامی؛

۲- رسیدگی به صورت ریز دارایی‌ها، مطالبات، تعهدات و خلاصه حساب‌های صندوق و گواهی آن‌ها برای انتشار در روزنامه رسمی کشور؛

۳- رسیدگی به عملکرد صندوق از لحاظ انطباق با موازین قانونی و اساسنامه و اهداف صندوق این هیئت در ایفای وظایف خود و بدون مداخله در امور جاری، کلیه اسناد و دارایی‌ها و حساب‌های صندوق را مورد رسیدگی

قرار داده و می‌تواند به اطلاعات و مدارک و مستندات صندوق که لازم می‌داند دسترسی داشته باشد. این هیئت موظف است گزارش نظارتی خود را هر شش ماه یکبار به هیئت امناء و مجلس شورای اسلامی ارائه دهد.

تبصره - هیئت نظارت می‌تواند برای حسابرسی از عملکرد صندوق از خدمات اشخاص حقیقی و حقوقی صاحب صلاحیت استفاده نماید.

ح - منابع صندوق:

- ۱- حداقل معادل سی (۳۰) درصد از منابع حاصل از صادرات نفت (نفت خام، میعانات گازی، گاز و فرآورده‌های نفتی) در سال‌های برنامه و تعیین مبلغ آن در قوانین بودجه سنواتی
 - ۲- حداقل بیست (۲۰) درصد ارزش صادرات تهاتری اقلام فوق‌الذکر
 - ۳- افزایش سهم واریزی از منابع بندهای (۱) و (۲) هر سال به میزان سه واحد درصد
 - ۴- پنجاه (۵۰) درصد مانده نقدی حساب ذخیره ارزی در پایان سال ۱۳۸۹ و سال‌های بعد
 - ۵ - منابع قابل تحصیل از بازارهای پولی بین‌المللی با مجوز هیئت امناء با رعایت قوانین مربوط
 - ۶ - سود خالص صندوق طی سال مالی
 - ۷- درآمد حاصل از سود موجودی حساب صندوق در بانک مرکزی، معادل میانگین نرخ سود سپرده‌های بانک مرکزی در بازارهای خارجی با محاسبه و پرداخت هر سه ماه یکبار
 - ۸ - بیست (۲۰) درصد منابع موضوع جزء (د) بند (۴) قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور
- تبصره ۱-** بازپرداخت اصل و سود تسهیلات پرداختی از محل صندوق توسعه ملی به حساب صندوق واریز و مجدداً در جهت اهداف صندوق به کار گرفته می‌شود.

تبصره ۲- حساب‌های صندوق فقط نزد بانک مرکزی نگهداری خواهد شد.

خ - مصارف صندوق:

- ۱ - اعطای تسهیلات به بخش‌های خصوصی تعاونی و بنگاه‌های اقتصادی متعلق به مؤسسات عمومی غیردولتی برای تولید و توسعه سرمایه‌گذاری‌های دارای توجیه فنی، مالی و اقتصادی
- ۲ - اعطای تسهیلات صادرات خدمات فنی و مهندسی به شرکت‌های خصوصی و تعاونی ایرانی که در مناقصه‌های خارجی برنده می‌شوند از طریق منابع خود یا تسهیلات اتحادیه‌ای (سندیکایی)

- ۳- اعطای تسهیلات خرید به طرف‌های خریدار کالا و خدمات ایرانی در بازارهای هدف صادراتی کشور
 - ۴- سرمایه‌گذاری در بازارهای پولی و مالی خارجی
 - ۵- اعطای تسهیلات به سرمایه‌گذاران خارجی با در نظر گرفتن شرایط رقابتی و بازدهی مناسب اقتصادی به منظور جلب و حمایت از سرمایه‌گذاری در ایران با رعایت اصل هشتماد (۸۰) قانون اساسی است.
 - ۶- تأمین هزینه‌های صندوق
- تبصره ۱-** استفاده از منابع صندوق برای اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و بازپرداخت بدهی‌های دولت به هر شکل ممنوع است.
- تبصره ۲-** اعطای تسهیلات موضوع این بند فقط به صورت ارزی است و سرمایه‌گذاران استفاده‌کننده از این تسهیلات اجازه تبدیل ارز به ریال در بازار داخلی را ندارند.
- تبصره ۳-** اعطای کلیه تسهیلات صندوق صرفاً از طریق عاملیت بانک‌های دولتی و غیردولتی خواهد بود.
- د - سایر مقررات:**

- ۱- سهم عاملیت بانک‌ها در شرایط رقابتی متناسب با نرخ کارمزد و توان تخصصی و کارشناسی بانک‌ها توسط هیئت عامل تعیین می‌شود.
 - ۲- سهم صندوق از منابع موضوع جزء (۱) و (۲) بند (ح) این ماده ماهانه توسط بانک مرکزی به حساب صندوق واریز و در پایان سال مالی با توجه به قطعی شدن منابع تسویه می‌شود.
 - ۳- پرداخت تسهیلات از محل منابع صندوق بدون تأیید توجیه فنی، اقتصادی، مالی و اهلیت متقاضی توسط بانک عامل ممنوع است و در حکم تصرف غیرقانونی در اموال عمومی خواهد بود. ارزیابی گزارش‌های توجیه فنی، اقتصادی و مالی و احراز کفایت بازدهی طرح‌های سرمایه‌گذاری با لحاظ عامل خطرپذیری، به میزانی که از نرخ سود تسهیلات مورد انتظار اعلام شده توسط هیئت امناء کمتر نباشد به عهده بانک عامل و به مثابه تضمین بانک عامل در بازپرداخت اصل و سود تسهیلات به صندوق است.
- صندوق منابع مورد نیاز طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی، آب و منابع طبیعی را از طریق بانک عامل یا صندوق حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی به صورت ارزی و با سود انتظاری کمتر در اختیار سرمایه‌گذاران بخش قرار می‌دهد.

۴- مجموع تسهیلات اختصاص یافته از منابع صندوق با عاملیت بانک‌ها به مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و شرکت‌های تابعه و وابسته در هر حال نباید بیش از بیست (۲۰) درصد منابع صندوق باشد.

تبصره ۱- از نظر این ماده مؤسسات و شرکت‌ها در صورتی غیرعمومی محسوب می‌شوند که حداقل هشتاد (۸۰) درصد سهام، یا سهم‌الشرکه آن‌ها مستقیم و یا با واسطه اشخاص حقوقی متعلق به اشخاص حقیقی باشد. مؤسسات و شرکت‌هایی که اکثریت مطلق سهام آن‌ها متعلق به مؤسسات عمومی و عام‌المنفعه نظیر موقوفات، صندوق‌های بیمه‌ای و بازنشستگی و مؤسسات خیریه عمومی است از نظر این ماده در حکم مؤسسات و شرکت‌های وابسته به نهادهای عمومی غیردولتی هستند.

تبصره ۲- بنگاه‌های اقتصادی که صرف‌نظر از نوع مالکیت، بیش از بیست (۲۰) درصد اعضای هیئت مدیره آن‌ها توسط مقامات دولتی تعیین می‌شوند از نظر این ماده، دولتی محسوب می‌گردند و پرداخت از منابع صندوق به آن‌ها ممنوع است.

تبصره ۳- صندوق موظف است در توزیع منابع بین بخش‌های اقتصادی و استان‌ها، توازن منطقه‌ای را مدنظر قرار دهد.

۵- سال مالی صندوق از اول فروردین‌ماه هر سال تا پایان اسفندماه همان سال است.

۶- صندوق در امور اداری استخدامی، مالی و معاملاتی تابع این اساسنامه و قوانین مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و سیاست‌های پولی و ارزی است.

آیین‌نامه‌های لازم به پیشنهاد هیئت امنای صندوق به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید و طبق اصل یکصد و سی و هشتم (۱۳۸) قانون اساسی اقدام خواهد شد.

۷- رئیس هیئت عامل صندوق توسعه ملی موظف است هر شش ماه یکبار میزان منابع و مصارف و محل مصارف صندوق را به هیئت امناء، هیئت نظارت و مجلس شورای اسلامی گزارش نماید.

۸- هیئت نظارت در صورت برخورد با تخلف و جرم در اجرای احکام این ماده حسب مورد مراتب را به مراجع صالحه اعلام می‌دارد.

۹- ترازنامه و حساب سود و زیان صندوق به همراه گزارش و اظهارنظر هیئت نظارت باید حداقل پانزده روز قبل از تشکیل جلسه به هیئت امناء تسلیم گردد.

حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸

۱۰- صدور هرگونه ضمانت‌نامه و پرداخت هرگونه تسهیلات از محل منابع صندوق فقط از طریق بانک‌های عامل اعم از دولتی یا غیردولتی و صندوق حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی انجام می‌شود.

پیوست شماره (۲)

ماده (۱۸) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی
مصوب سال ۱۳۹۴ مجلس شورای اسلامی

تا پایان سال ۱۳۹۴، پنجاه (۵۰) درصد منابع و از سال ۱۳۹۵، صد (۱۰۰) درصد منابعی که از محل حساب ذخیره ارزی به عاملیت بانک‌های دولتی صرف اعطای تسهیلات به بخش‌های خصوصی و تعاونی شده است و طی سال‌های آتی وصول می‌شود، پس از کسر تعهدات قبلی به حساب خزانه‌داری کل کشور واریز و جهت افزایش سرمایه دولت در بانک‌های دولتی با اولویت همان بانک‌های عامل منظور می‌شود.

برای این منظور به بانک‌های عامل حساب ذخیره ارزی اجازه داده می‌شود تا یکصد هزار میلیارد (۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال به اتکای مطالبات جاری (حصه تسهیلات اعطایی سررسید نشده) از اشخاص بابت اعطای تسهیلات از محل حساب ذخیره ارزی، اوراق بهادار مبتنی بر دارایی منتشر نمایند و منابع حاصل را به حساب خزانه‌داری کل کشور واریز کنند.

صد (۱۰۰) درصد وجوه مذکور با تصویب هیئت وزیران صرف افزایش سرمایه بانک‌های دولتی می‌شود. ضوابط ناظر بر انتشار اوراق بهادار مذکور و تسویه حساب بانک‌های عامل با خزانه‌داری کل کشور به‌موجب آیین‌نامه اجرایی است که ظرف مدت سه ماه از تاریخ تصویب این قانون به پیشنهاد وزارت امور اقتصادی و دارایی و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

پیوست شماره (۳)

جزء (د) بند ۴ قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور مصوب ۱۳۸۸/۱۲/۲۴

وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذی‌ربط مکلف است کلیه دریافت‌های حاصل از صادرات نفت خام را به هر صورت پس از کسر بازپرداخت‌های بیع متقابل نفتی، به‌عنوان علی‌الحساب پرداخت‌های موضوع این بند به‌طور مستقیم از طریق بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به حساب‌های مربوط در خزانه‌داری کل کشور واریز و در مقاطع سه ماهه پس از تصویب کارگروه موضوع این بند، خزانه‌داری کل کشور با وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذی‌ربط تسویه حساب نماید. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است از وجوه حاصل، بیست (۲۰) درصد سهم صندوق توسعه ملی را به‌صورت ماهانه کسر و به حساب مربوط واریز نماید. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است به‌منظور تحقق منابع عمومی موضوع ردیف ۲۱۰۱۰۱ مندرج در جدول شماره (۵) این قانون بر اساس اعلام وزارت امور اقتصادی و دارایی (خزانه‌داری کل کشور) تا سقف ارقام مصوب یاد شده از محل ارز حاصل از صادرات نفت خام تعهد و به نرخ روز ارز را به فروش رسانده و به حساب‌های درآمدی مربوطه که توسط خزانه‌داری کل کشور اعلام می‌شود، واریز نماید. وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذی‌ربط مکلف است کلیه دریافت‌های حاصل از صادرات میعانات گازی را به هر صورت، پس از کسر بازپرداخت‌های بیع متقابل گازی به حساب‌های تمرکز وجوه ارزی که از طریق خزانه‌داری کل کشور به نام آن‌ها نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران افتتاح می‌شود، واریز نماید. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است ماهانه از وجوه حاصل بیست (۲۰) درصد سهم صندوق توسعه ملی را کسر و به حساب مربوط واریز و مابقی را با اعلام خزانه‌داری کل کشور به حساب وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذی‌ربط واریز نماید. وزارت نفت موظف است هر ماه گزارش عملکرد این بند شامل میزان و مبلغ تولید، فروش، بیع متقابل نفتی و گازی، صادرات نفت خام، میعانات گازی و گاز طبیعی را به کمیسیون‌های برنامه و بودجه و محاسبات، اقتصادی و انرژی مجلس شورای اسلامی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور و دیوان محاسبات کشور ارسال کند.

تبصره ۱- مازاد درآمد نفت تولیدی ناشی از افزایش قیمت نسبت به ارقام این قانون (هر بشکه ۶۵ دلار) به حساب خزانه‌داری کل نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران واریز می‌شود. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است پس از کسر سهم صندوق توسعه ملی (معادل بیست درصد از صادرات نفت خام و میعانات گازی) و منظور نمودن سهم وزارت نفت از طریق شرکت تابعه ذی‌ربط با اعلام خزانه‌داری کل کشور مابقی را به حساب ذخیره ارزی واریز کند. سهم وزارت نفت از طریق شرکت تابعه ذی‌ربط از مازاد سهم نفت صرفاً جهت

سرمایه‌گذاری در صنایع بالادستی نفت و گاز قابل هزینه خواهد بود. از این محل صرفاً باید در اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری برای توسعه میادین نفتی یا حفظ ظرفیت آن‌ها و توسعه میادین گازی مشترک استفاده شود. در هر حال استفاده از منابع موضوع این، جزء در سایر امور از جمله واردات فرآورده‌های نفتی و طرح‌های غیر مرتبط و خارج از وظایف وزارت نفت از طریق شرکت تابعه ذی‌ربط ممنوع است و در حکم تصرف غیرقانونی در اموال دولتی است در این زمینه وزیر نفت مسئول است.

تبصره ۲- در مورد دریافت‌های ناشی از فروش نفت به پالایشگاه‌های داخلی و واریز مبالغ موضوع جزء «ج» این بند به حساب‌های تمرکز وجوه، با اعلام خزانه‌داری کل کشور، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است مابقی سهم وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذی‌ربط، موضوع این بند را از این مبالغ پرداخت کند.

پیوست شماره (۴)

بسته‌های رونق تولید و اشتغال سال ۱۳۹۵ (مصوب ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی ۱۳۹۵)

....

➤ بسته تأمین مالی و سرمایه‌گذاری^۱

۴- وزارت راه و شهرسازی مکلف است:

۴-۱- با همکاری سازمان برنامه و بودجه، وزارت امور اقتصادی و دارایی، بانک مرکزی و صندوق توسعه ملی، مدل و روش تأمین مالی در پروژه‌های زیرساخت را طراحی و تا پایان خردادماه سال جاری به دبیرخانه ستاد ارائه نماید.

۱۱- صندوق توسعه ملی جمهوری اسلامی ایران مکلف است:

۱۱-۱- با هدف ارتقای توان تولید و ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار در کشور با رعایت اصل رقابت‌پذیری و بازدهی اقتصادی مقرر در ضوابط صندوق توسعه ملی، نسبت به تخصیص منابع با اولویت تأمین مالی صنایع کوچک و متوسط با رویکرد به‌روزرسانی و نوسازی تجهیزات و ماشین‌آلات آن اقدام نماید.

➤ بسته تجارت خارجی

۳- وزارت صنعت، معدن و تجارت مکلف است:

....

۳،۵- به‌منظور مشارکت فعال در زنجیره تولید و تجارت بین‌المللی، زمینه‌های لازم برای مشارکت شرکت‌های چندملیتی، بین‌المللی و جهانی دارای نام و نشان شناخته شده در زنجیره ارزش کالاهای منتخب را با بنگاه‌های بخش خصوصی کشور فراهم آورد. فهرست بنگاه‌های خارجی و شرکای داخلی پیشنهادی و نحوه مشارکت و فعالیت آن‌ها را تا پایان تیرماه سال جاری به دبیرخانه ستاد ارائه نماید. بنگاه‌های واجد شرایط که در این بند معرفی می‌شوند در اخذ تسهیلات از صندوق توسعه ملی در اولویت قرار خواهند گرفت.

۱۳- صندوق توسعه ملی جمهوری اسلامی ایران مکلف است:

۱۳،۱- ضوابط پرداخت تسهیلات خود را به‌گونه‌ای تعیین کند تا بنگاه‌های صادراتی که برنامه بازسازی، نوسازی یا توسعه دارند، در اولویت اعطای تسهیلات قرار گیرند.

۱۳،۲- حداقل معادل ریالی هفتصد میلیون دلار را از طریق بانک‌های عامل به‌صورت تسهیلات ریالی با نرخ سود سپرده مصون از تورم در اختیار صادرکنندگان کالاها و خدمات قرار دهد.

۱. قابل توجه است موضوع این بخش (پیوست شماره ۴) فقط موارد مرتبط با صندوق توسعه ملی را شامل می‌شود.

پیوست شماره (۵)

بسته حمایت از توسعه صادرات غیرنفتی سال ۱۳۹۵ (مصوب ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی ۱۳۹۵)

در راستای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی و حمایت از صادرات غیرنفتی «برنامه‌های حمایتی و تشویقی توسعه صادرات غیرنفتی کشور» جهت اجرا توسط دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط به شرح ذیل ابلاغ می‌گردد تا صادرکنندگان کالا و خدمات به طرق مختلف مورد حمایت قرار گیرند.

الف- منابع شامل منابع صندوق توسعه ملی، منابع بانکی و منابع بودجه‌ای

ماده ۱- سپرده‌گذاری مبلغ یازده هزار میلیارد ریال به اضافه مانده جذب نشده سپرده‌های ویژه صادراتی صندوق نزد بانک‌های عامل تا تاریخ ابلاغ این بسته (معادل یازده هزار میلیارد ریال) در یک دوره دوساله در بانک‌های عامل توسط صندوق توسعه ملی جهت اعطای تسهیلات صادراتی. در این راستا، به‌منظور افزایش پوشش این تسهیلات با نرخ سودی کمتر از مصوب شورای پول و اعتبار، از تاریخ ابلاغ این بسته منابع صندوق توسعه ملی به شرح مذکور با منابع داخلی بانک‌ها به نسبت ۵۰-۵۰ ترکیب و به صادرات اختصاص می‌یابد.

تبصره ۱- از تاریخ ابلاغ این بسته، مشارکت بانک‌ها در اعطای تسهیلات صادراتی از محل منابع صندوق، منوط به رعایت نسبت فوق و نرخ‌های مذکور در تبصره ۲ است. در این راستا، آورده از محل منابع داخلی بانک توسعه صادرات، بانک صنعت و معدن و بانک کشاورزی به ترتیب ۲۰ هزار میلیارد ریال، ۹ هزار میلیارد ریال و ۵ هزار میلیارد ریال خواهد بود و سایر بانک‌ها نیز می‌توانند سهم خود را به صندوق توسعه ملی اعلام نمایند.

تبصره ۲- نرخ سود تسهیلات فوق به‌صورت میانگین نرخ سود تسهیلات صندوق توسعه ملی (در حال حاضر این نرخ ۱۱ درصد است) و نرخ سود مصوب شورای پول و اعتبار خواهد بود.

تبصره ۳- نرخ سود مصوب شورای پول و اعتبار در محاسبه منابع داخلی بانک‌ها برای مواردی که پوشش ضمانت‌نامه‌ای صندوق ضمانت صادرات را دارا هستند، ۲ درصد کمتر لحاظ می‌شود.

ماده ۲- دو میلیارد دلار سپرده ارزی دوساله در چند بانک عامل توسط صندوق توسعه ملی (با احتساب مانده سپرده صندوق در سال ۱۳۹۵) جهت ارائه تسهیلات ارزی به خریداران خارجی کالاها و خدمات ایرانی در قالب اعتبار خریدار و نیز تأمین سرمایه در گردش شرکت‌های صادراتی فعال در زمینه صادرات مجدد کالا و صادرات خدمات فنی و مهندسی، مطابق رویه‌های موجود صندوق. این تسهیلات در صورت گشایش اعتبار اسنادی (LC) با نرخ معادل مجموع نرخ سود سپرده‌گذاری صندوق توسعه ملی در بانک عامل به میزان ۲ درصد، کارمزد بانک عامل به میزان ۱ درصد و نرخ پوشش ریسک صندوق ضمانت صادرات بر اساس مصوبه هیئت

وزیران (۰,۵ تا ۱,۵ درصد متناسب با ریسک کشوری) پرداخت خواهد شد. در غیر این صورت، نرخ سود سپرده‌گذاری صندوق توسعه ملی در بانک عامل به میزان ۲,۵ درصد، کارمزد بانک عامل به میزان ۱,۵ درصد و نرخ پوشش ریسک صندوق ضمانت صادرات بر اساس مصوبه هیئت وزیران محاسبه می‌شود.

تبصره ۱- نرخ‌های سود سپرده‌گذاری فوق‌الذکر منوط به تصویب هیئت امنای صندوق توسعه ملی است و دبیرخانه هیئت امنای موظف است در اسرع وقت اقدامات لازم را به عمل آورد.

تبصره ۲- صندوق توسعه ملی موظف است اقدامات لازم جهت افزایش دوره سپرده‌گذاری از دو سال به حداقل پنج سال برای اعطای تسهیلات به خدمات فنی و مهندسی را انجام دهد.

تبصره ۳- استفاده از تسهیلات ارزی صندوق توسعه ملی منوط به عدم تبدیل ارز به ریال است.